

KARINTHY FRIGYES
TANÁR ÚR KÉREM
KÉPEK A KÖZÉPISKOLÁBÓL

DICK MANÓ KIADÁSA, BUDAPEST, [1916]

TARTALOM

Bevezetés

Reggel hétkor

Elkéstem

Eladom a könyvem

A jó tanuló felel

A rossz tanuló felel

A bukott férfi

Magyar dolgozat

Röhög az egész osztály

Kísérletezem

Megmagyarázom a bizonyítványom

A lányok

Naplóm

Lógok a szeren

A vésztanács

Hazudok

Szerelem

A néninél

Szeretem az állatot

A papám

A véres fül titka

KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK,
a „Szegény kis gyermek panaszai” szerzőjének

BEVEZETÉS

Az udvaron keresztül belopóztam - féltíz után járhat az idő, most a folyosók kihaltak és konganak, csak néha, mikor egy becsukott ajtó előtt elmegegyek, csap ki felém a zümmögés és egyszerre mélyen és igen komolyan elszorul a szívem. A második emeleten, jobbra, a tanári szoba mellett, a VII-ik b) osztály ajtaját kinyitották, levegőzés miatt. Leveszem a kalapomat, zsebreteszem. Aztán óvatosan bemegyek az ajtón, félrefordított fejjel meghajtom magam a katedra felé és nesztelen léptekkel hátravonulok; az utolsó padban, a kályha mellett, üres egy hely. A tanár nem nézett rám, rendben van, legyintett egyet, azt hitte, idetartozom, én vagyok az, aki öt perccel előbb kiment. Nesztelenül megkerülöm a köpőládát és a szemétkosarat. Rálépek egy fél kiflire, óvatosan megfordulok és beülök az utolsó padba. Vörösesszőke, szeplős fiú ül mellettem - oh igen, oh igen - és majdnem felkiáltok örömben, meglepetésben, boldogságomban: hiszen ez a Büchner! nini, a Büchner! - milyen, milyen régen nem láttam, hol jártam én, istenem, milyen borzasztó álmaim voltak. De most itthon vagyok megint, a jó, igazi valóságban, az én valóságos életemben, amiből nem volt jó kimenni, - oh itthon vagyok, én vagyok az, Karinthy Frigyes a hatodik béből, hát persze, micsoda ostoba álom volt az. Egyszerre minden szag ismerős: remegve nyúlok be a padba és kihúzok egy füzetet. Egy pillanatig káprázik a szemem, de aztán világosan elolvasom: az én nevem, hatodik bé, magyar dolgozatok.

Büchner, édes Büchnerkém, hogy vagy, te drága, vörös ember. Büchner kissé csodálkozva néz rám, nem érti, minek örülök úgy, hogy értené! Pszt, mondja, meglök és mérgesen néz rám oldalt. Persze, én itt lármázok, mikor odakint felelnek - ki felel? ahá, a Steinmann, a Bódog! - és aztán neki lesz baja belőle. De édes Büchnerkém, nem érted, alig tudok uralkodni az örömömön. Büchner nem érti, hogy lehet valaki ilyen marha, aszongya, minek röhögsz úgy, tudod, hogy pikkje van rám, azt hiszi, én bolondázok és azon röhögsz. Különben pedig, mért nem férsz a bőrödbe? Pszt, lassan beszélj.

Hát idehallgass, édes Büchnerkém, milyen marhaságot álmodtam, - és most boldog vagyok, hogy csak álmodtam. Azt álmodtam, hogy én nem vagyok már tizenhat éves, hanem sok év telik-múlik és tudod, és sok zavaros és zagyva dolog jön, egészen másképpen, mintahogy én most elképzelem. Tudod, álomban leérettségiztem, képzeld (na és örülsz, hogy csak álom volt, te hülyőke, bár már túl volnánk rajta!) - szóval leérettségiztem és kiléptem az élet iskolájába, amiről Lenkei tanár úr szokott beszélni. Bizony, nem is tudom, hanyadik osztályába jártam már az életiskolának, de nagyon sok osztály volt és úgy volt (pszt! ne ordíts úgy! idenéz és kihívhat, milyen pikkje van rám!) szóval úgy volt, hogy már huszonhét éves vagyok és ülök egy kávéházban és nem jól éreztem magam, képzeld, pedig mostanában hogy szerettem volna huszonhét éves lenni. Szóval a kávéházban ültem és úgy volt, hogy tényleg egy író lettem, ami lenni akartam és már sok könyvem megjelent és ismertem személyesen Bródy Sándort és elfogulatlanul beszélgettem Molnár Ferencsel és autogrammot kértek tőlem, és képzeld, mégse éreztem jól magam, nem furcsa? Szóval kiderült, hogy érettségi után nem olyan jól lesz, mint hittem. És amint ott ültem a kávéházban, esett az eső és minden szomorú volt, - ekkor én egyszerre eltűnődtem álomban és azt gondoltam, hogy ez mégis csak lehetetlen, hogy én már huszonhét éves vagyok és minden így megy - és egyszerre eszembe jutott az osztály és hogy hiszen én tulajdonképpen a hatodikba járok és nekem még sok dolgom van, meg kell csinálni a mértani rajzot, át kell néznom a történelmet és közben gondolni kell a jövőre, ami nagyszerű és csodálatos lesz, mert hiszen még csak tizenhat éves vagyok. Szóval jól átgondoltam mindent és világosan rájöttem, hogy én most nyilván csak

álmodom és még hozzá nem valami szép és dicsőséges álmot, hanem egy elég kellemetlen és tökéletlen álmot és hogy a legokosabb, amit tehetek, ha erőlködöm és fölébredek és átnézem a mértant és bejövök az osztályba. Az esős ablaküveghez szoritottam a fejem és erősen elhatároztam, hogy most felébredek, és egészen más szemmel nézem majd azt az igazi életemet, a középiskolában. Nem látom olyan keservesnek és fárasztónak és nyomasztónak; hanem figyelni fogom benne mindazt, ami benne kedély és humor és emlék és szép fiatalság: amit innen, ebből a távolságból olyan tisztán látok már - megnézek mindent jobban, mint eddig - és nektek, édes barátaim, kedves középiskolai tanulók, újra megmutatom és figyelmeztetlek benneteket, hogy mennyi szín és furcsaság és élet mindez és mennyi emlék és mennyi remény.

(1913.)

Reggel hétkor

Krrr... Brrrr...

Mi ez, mi ez, mi ez, ez a rettentő csengetés? Tűz van? Ezek nyilván tűzoltók... szólni kellene az Erzsinek, hogy oltsa el a lámpát, biztosan meggyulladt a kredenc.

Krrr... Brrrr...

Dehogy... hiszen ez a vekker... A vekker csönget... De hiszen akkor félhét van már... fel kellene kelni.

De hisz az lehetetlen, hiszen csak most feküdtem le. Mi van ma?

Szerda? Magyar, német, mennyiségtan, földrajz, torna. Ez öt. Rendben van! Akkor még alhatom öt percet.

Magyar, német, mennyiségtan, földtan... Tyű! Hiszen én még nem csináltam meg a térképet... Ceruzával megvan már, most ki kellene húzni tussal Magyarország határát... Tyű! Hiszen át kellene olvasni még a földrajzot és a magyart, föl kellene kelni, felelés van... felelelele... fefe...

Na - mi ez? Csak nem alszom el megint - ezt mégse lehet, felelés, Mákossy tanár úr és Magyarország határa...

Hát kérem, Bauer, csak nyugalom. Csak nyugalom, kedves Bauer, azért nem muszáj elsietni a dolgot... Nem kell kapkodni, meg lehet csinálni azt a felkelést szép nyugodtan - - biztos kézzel - - előkészítve... Zrinyi se rohant ki csak úgy az ágyból, hanem előbb előkészült... Kérem, tanár úr, én készültem...

Arra semmi szükség sincsen, hogy az ember azért mindjárt kidugja a lábát a takaró alól, ilyen hidegbe... Persze, a harisnya, az fontos, ha fel akar kelni az ember... de csak óvatosan, kedves Bauer, csak óvatosan... Így, szépen, lenyúl az ember a szék alá, óvatosan felkaparja a harisnyáját... így... behúzza szépen a takaró alá... hogy én minek dugjam ki azért a lábam?... nevetséges, itt is fel lehet húzni a takaró alatt... Na, ugy-e!... tyű, ott oldalt bejön a hideg... Kapitány úr, kapitány úr, léket kapott az ágy, Némó kapitány, mingyárt elsülyed... ezt be kell tömni... hú! de jó.

Na. Hát ez megvan. Fent van. Hát ez kemény munka volt, ez igen. Ezután néhány percnyi pihenés következik. Hiszen a nehezen túl vagyok, most már csak a cipő jön és a ruha, erre lehet pihenni néhány percet. Pihenni szükséges, úgylis beteg vagyok. Mélyen tisztelt tanár úr, fiam ma gyöngélkedés következtében nem vehet részt az előadáson, tisztelettel Bauer Károly.

Bár ez nem valószínű. Bár azért a földrajzot mégis át kellene nézni és kihúzni tussal... Bár miért kellene azért fölkelni... tegnap egyszer átnéztem részint, úgylis mindjárt fölkelek és megnézem, hát most már mindegy. Nevetséges. Egy oldal különben is az egész, másrészt, de azonban gyöngélkedem is. Nemcsak átnézem én aztat, hanem még itt az ágyban elmondom, emlékezetből aztat, ahogy tegnap átolvastam... mert én nem henyélésből fekszem itt az ágyban, hanem azért fekszem, kérem tanár úr, hogy elmondjam magamban a földrajzot... nekem itt sürgős és halaszthatatlan feküdnivalóm van itt az ágyban... ezt rögtön el kell intézni... ezt a fekvést... mert már hét óra is lehet...

Tehát Magyarországot délen határolja a Duna és a Szerbia és a romániai dalmát... és a Szerbia... és Szerbia fővárosa... és a fővárosi Szerbia...

Na, kezdje előlről, Bauer, maga szerencsétlen. Kérem, tanár úr, én készültem. Tudtam, de elfelejtettem. Ne feleseljen, Bauer, mert magának felelnie kell, mert maga Szerbiából négyesre áll és az intőkonferencia már össze is ült. Fogd be a szád, Bauer.

Igenis, az intő-konferencia ott ül már Szerbia határán és tanácskoznak. Még csak a hadvezért várják és a csatát azonnal megkezdik. Tehát mi Bosznia fővárosa? Bauer, fogd be a szájadat és ülj ide az ágyú mellé, most te vagy az Ágyútűzér és teneked kell megvédeni Magyarország határát. Hát jó, ha nekem kell megvédeni, adjanak mellém ezer kipróbált, derék cowboyt, mindegyik egy-egy mozigéppel, majd én megmutatom nekik. Hajrá, hajrá, derék fiúk! Fel a csatába! Adjatok egy lovat Bauer alá!

Na most!... Hadaink már bent járnak Szerbiában... Én azt hiszem, igazgató úr, mégis csak ez a Bauer fogja megvédeni Magyarország határát. Mennyiségtanból rosszul áll, az igaz, de húsz saslengést csinál a nyújtón és mint fővezérnek, ez kell. Na Bauer, hát akkor csak neki, édes fiam... foglalj el Szerbiát... így még kijavíthatod a négyesedet.

Jó, nem bánom, tanár úr. Tábornoki egyenruhám megfelel? Így. Hát most, utánam, fiúk. Maga, Mákossy tanár úr, maga lesz a hadsegédem... de vigyázzon, hogy mit parancsolok és fogja be a száját... Így. Üljön fel ide hátra a lovamra és kapja el, ha golyó jön... Majd adok én magának. Ne feleseljen, tanár úr. Tanár úr, nem készültél. Hát mondd meg, tanár úr, mi a fővárosa Szerbiának? Na ugy-e, nem tudod. Szerbia fővárosa Budapest, miután én most elfoglalom és hozzácsatolom Magyarországhoz. Ül le, tanár úr, négyest kapsz.

Hát hol is van csak az a Szerbia? Hol is van? Az bizonyos, hogy valahol van. De nem találok. Jaj, jaj, tanár úr, nem találok Szerbiát, hogy foglaljam el?

Persze, hogy nem találok, gazember, miután nem húztad ki tussal Magyarország határát a térképen, hát most nem látni, hol kezdődik Szerbia. A katonák ott állanak a határon és nem mernek átlépni, mert félnek, hogy belépnek a tusba, mielőtt megszáradt.

Na megállj, te gazember Bauer, ezt te csináltad! Le a fejeddel! Le a fejeddel! Hóhér, vágja le gyorsan a fejét, azzal a cigarettavágóval.

Jaj, jaj, hóhér úr, én készültem! Jaj, Erzszi, Erzszi!...

Na, mi az, ifiúr?... Mi?! Maga még az ágyban van? Hiszen nyolc óra van már, a nagyságos úr már el is ment a hivatalba.

Tyű! Ezt elaludtuk megint!

Tyű! Mi lesz itt!! Még jó, hogy a harisnyám már fent van.

Elkéstem

Nyolc órakor még homályos a reggel és homályosan bukdácsolnak álmos fejemben a másnap esélyei és minden lehetősége. A középiskolai tanuló élete: nyolc éven át napról-napra megújuló harcászallás, halálos veszedelem: minden reggel pontban nyolckor, a véletlenek és ravasz kelepccék és elhatározó események hullámszó harcterére kiront: sebeket kap, sebeket oszt, néha elvérzik. Másnap újra feltámad, kezdi előlről.

Minden reggel új fegyverzet és új haditerv. Furfangos és végtelenül komplikált megfontolás, amiben százféle ok és okozat kombinálódik.

A fegyverzet ma hiányos: éppen azért gondosan kell összeválogatni. Első óra mennyiségtan. Az irracionális egyenleteknél tartunk, de mult órán még nem fejeztük be. Felelés eshetősége 25-27 százalék. Ebben a kis százalékban szerepet játszik az a körülmény, hogy sokan még nem is javítottak s hogy Fröhlich megbízhatatlan jellemű, ingatag és gyenge akaratú ember, aki mult órán talán még maga is azt hitte, hogy jövőre tovább magyaráz és most egyszerre, szinte öntudatlanul, feleltelni kezd. Az emberi lélek mélyén vannak ilyen kóros tünetek, amikkel számolni kell.

Szerdai nap lévén, én istenem, a mennyiségtan után két óra mértani rajz. Hiányzik a szépiám, a görbe léniám is hiányzik, amit pedig ma összeírnak. Guttmann ígért egy gummiguttit, azt elkérem. Vörösmarty Nyelvszépségei. Na, igen Vörösmarty nyelvszépségei, tudom, tudom: ma ez a tét, kettő vagy semmi. Csak a másik felét néztem még át, de van két tíz-perc a magyar óra előtt, az húsz perc, most, míg az iskolába érek, átgondolom magamban az első felét: nyertem tizenöt percet, azalatt berepülöm Vörösmarty Nyelvszépségeit, elkérem Guttmanntól a gummiguttit és még a történelmet átszaladom. A füzetem nincs meg. Tanár úr kérem, fiam ma gyengélkedett, a mennyiségteni dolgozatot nem készíthette el. Igen tisztelt tanár úr, fiam gyengéd szervezetének ápolása hosszabb időt vesz igénybe, mely idő alatt háziorvosunk a mennyiségtan-dolgozatoktól való tartózkodást ajánlotta.

Hát ez semmi. Ezek csak olyan ábrándok, megvalósíthatatlan ködképek. A rideg valóság nem az, a rideg valósághoz szívós elszántság és lélekjelenet kell és kell hozzá Guttmann megint, akinek a füzetéből öt röpké perc alatt gyorsan átirom az egészet. Bár mit ér nekem, ha megvan a dolgozat, ha egyszer a kamatos kamatot úgyse tudom, pedig ha felelés van, az csak abból van, az tiszta sor. Ne ábrándozz, hanem cselekedj!

Most pedig, ejnye, jó lesz sietni, ezzel az úrral, aki most szembejön, nyolc óra öt perccel szoktam találkozni. Hát lássuk csak, szedjük össze a gondolatainkat, mert a perc közel van. Szóval: csak szépia kell és lénia. Ezzel szemben Vörösmarty, mint tudjuk, klasszikus tisztaságban tartotta a nyelvet, szavai kristályos tökéletességgel - micsinálnak a szavai? Szentisten, hiszen ezt sem tudom, meg kell gyorsan nézni, micsinálnak Vörösmarty szavai kristályos tökéletességgel. És Nagy Lajos! Szentatyám, gyerünk, ne zavarjunk össze mindent. Vörösmarty kristálytisza szavakkal elkérte Guttmanntól a gummiguttit. De ha Guttmann nem adja? Akkor, akkor tisztelt tanár úr, fiam ma gyöngélkedett és nem bírta elhozni a gummiguttit. Még van egy eset hátra, hogy kigyullad valami, vagy valamelyik tanár meghalt és hazaküldik tíz után az egész osztályt.

Na, mi ez? Szívem nyugtalanul kalapálni kezd. A bejárat előtt nem áll senki. Az egész épület gyanusan, fenyegetően csendes. Csak nem?...

Nem, nem... Az nem lehet. Az csak nem történik velem. Mindenesetre jó lesz sietni.

Az első emeleten csend... Hallgatnak a falak és a lépteim konganak.

Nincs kétség benne. A szörnyű, az elképzelhetetlen megtörtént. Itt már lecsengettek.

Most még csak egy eshetőségem van: talán még nem jött be Fröhlich.

Az üres folyosókon lábujjhegyen lopózom az Osztály ajtaja elé. Fülemet óvatosan tapasztom a kulcslyukra. A lemondás keserű vonása görbiti le ajkam. Odabentről egyhangu csönd beszél mindennél érthetőbben.

Hát ezen már nem lehet segíteni: talán még nem irtak be, lassan benyitok. Fröhlich egyetlen szót sem szól, csak valami kegyetlen elégtétel villan át rajta, míg szerényen és udvariasan bevánszorgok a padomba. Az osztályon az elszörnyedés halk moraja fut keresztül. Fröhlich lassan előveszi az óráját és megnézi. Könyveimet belököm a fiókba. Büchner, aki mellettem ül, előrehajlik a tábla felé, az arcán a mennyiségtani tudományok iránt érzett mély és kielégíthetetlen szomjúság lángol: csak én látom, hogy a szája kicsit balra húzódik, felém, és a fogai közül csak én hallom a sziszegést:

- Beirtak a hiányzók közé.

Jobbra húzom a szájam. Előre meredek, a matematikai tudományok összességével szemben táplált elfojthatatlan érdeklődés ül ki az arcomra. A fogaim közt sziszegem:

- Tovább megyünk?

Büchner balra sziszeg:

- Nem. Felelés.

Eladom a könyvem

- Ennyi könyvet viszel máma magaddal? - kérdezi az apám s amikor én lemondóan bólogatok, a nagynénémnek, aki szintén jelen van, németül szidni kezdi az iskolát. Csupa svindler, drága és új könyveket szerkesztenek, amibe semmi új nincs és rákényszerítik a szülőket, hogy megvegyék.

Bánom is én, csak az utcán legyek. Letérek a Múzeum-körútra és a Károly-körútra. Ez a mi uccánk: az antikváriumok egész rajvonala. Megyek előre, hónom alá csapom a füzeteket - és a könyvet, a kritikus könyvet kényelmesen átlapozom menetközben, mintha otthon ülnék. Ebben nagy prakszisom van; - megyek az iskolába és az uccán tanulok, még irok is néha.

Tehát lássuk csak. Ez a tavalyi természetrajz, ötödik kiadás, lényegesen javítva, átdolgozva. Lényegesen átdolgoztam magam is - a hátulsó fele levált, annyi baj legyen. Az első fedelen egy mértani rajz. A 178-ik lap, sajnos, hiányzik. Az Ember Csontvázára, (87-ik ábra) sajnos, igen kemény ceruzával rajzoltam a cilindert és a szájába csutorát, nem lehetett kiradirozni, - a rozmárra, tavaly, mikor még ifjú voltam és nem gondoltam a jövőre, oda meg direkt tussal festettem rá a bajuszkötőt. Dörzsöltem, dörzsöltem, az igaz, de mit ér az, a rozmár kilukadt, a bajuszkötő mégis látszik. És vajjon melyik beszámíthatatlan, ostoba percemben jutott eszembe, hogy az egész 172-ik lapot kőporral bedörzsöljem, míg vékony lett, mint a selyempapír? Mert hogy az Állatvilági Statisztikai Térkép közepéből egy ötszög alakú, hosszúkás darab hiányzik, az igen, az rendben van, arra emlékszem, akkor repülőgépet szerkesztettem és kellett a kemény papír. De a tartalomjegyzéket igazán nem kellett volna köröskörül kicsipkézni, nehéz, verejtékes munkával, hogy aztán egy vékony pálcikává összesodorjam az egészet, amit képtelenség kisimitani, mindig visszakunorodik.

Egészben véve azonban igen csinos könyv. Így egy kicsit messziről nézve, félig behunyt szemmel, nagyon takaros, rendes könyv. Na, látszik, látszik, hogy hordták, de azért olyan kedves, szerény, jó könyv. Ujjonnan 2 korona 70 fillér. Megmagyarázom annak az embernek, hogyha a fedelet leradirozza, eladhatja új könyvnek. Egy kicsit csal, mit tesz az? Ha ő kérdez, egy koronát kérek - ha nem kérdez, csak mond egy összeget, hússzal többet kérek, mint amennyit mondott.

Állok egy-két percig a kirakat előtt és az üvegen át tanulmányozom a terepet. Kicsi, öregember: szemüvegen át néz valami képet. Kilencven fillérért is odaadom. Komoly, öregember.

Hirtelen nyitok be. Az öreg most beszél valakivel: oldalt néz rám, nem köszön, mikor be lépek. Ismeri már az emberét. Nem zavarom, állok türelmesen, köhögök. Egyszerre végtelen, bús kishitűség tölti el a szívem, magamban szeliden, könnyes megadással simogatom az öregember lelkét. Te hideg, kemény öregember, értsd meg a szegény, szegény, szegény diákot, aki hetek óta csüggedten és reménytelenül, szeretne már, oh úgy szeretne egy kis törmelékcsokoládét, egy kis gummit, amiből csúzlit lehetne csinálni, egy olyant újrendszerű matricát, egy építhető papírházat - és pénzt, sok pénzt, egy koronát, kettőt, magáért a pénzért, l'art pour l'art. Látod, én értelek téged, te öregember, tudom, én tudom, hogy magadnak is annyiban van, hogy nehéz a dolog nagyon és hogy ez a könyv piszkos. És látod, én odaadom neked 70 fillérért.

Az öregember közben tovább tárgyal. Hozzám nem szól semmit, értjük mi már egymást: hirtelen kinyújtja oldalt a kezét és én beleteszem a könyvet. Beszél a vevővel, megforgatja két ujjá közt a könyvet, rettenetes undorral kinyitotta... istenem... Igen, éppen a rozmárnál nyitotta ki és ott van a kőporos oldal. Hatvanért odaadom neki, egye meg.

Lelőki az asztalra.

- Régi kiadás - és szakadt, hiányzik.

A világ elsötétül előttem.

- Ezt használják a Markóba' ... mondom vad daccal, elszorult torokkal.

- Tudom. - És tárgyal tovább. Levegő vagyok.

Tétován, percekig állok. Embertelen keserűség ül a mellemen.

- Harmincért odaadom, - szólok végre halkán.

Az antikvárius tovább beszélget a vevővel. Két perc múlva felel, mikor már nem is számítottam rá. - Negyven fillér, - mondja, de nem fordul felém.

- Rövid számadás. Ez még a mozira se elég. De a perc elhatározó. Bátran, gyorsan, fejest a helyzetbe - utánam az özönviz. Hirtelen előkapom a vadonatúj Stiliztikámat, ami ma is kell.

- Ezért mennyit ad?

Összesen egy korona és hatvan fillért fizetnek ki a kasszánál, - oh, a Stiliztika kellett neki, a nyomorultnak, a sátánnak, az én idei Stiliztikám, azt elhiszem, kapott utána, elvitte, kikapta a kezemből, nem is volt időm meggondolni.

És most mi lesz?

Mi lesz? Mi lehet? A pénzt itt szorongatom a kezemben.

Holnap visszaveszem a Stiliztikát. Kérek ehhez a pénzhez még egy koronát léniára és visszaveszem.

Holnap elmegyek címet irni, falat hordani. Holnap beállok hajósinasnak.

Holnap visszaveszem a Stiliztikámat.

A jó tanuló felel

A jó tanuló az első padban ül, ahol hárman ülnek: ő a középén, a jó tanuló, Steinmann. Az ő neve nem tisztán egy ember jelzésére szolgál; - szimbólum ez a név, ahány fiú az Osztályban, annyi apa ismeri otthon ezt a nevet. „A Steinmann miért tudja megtanulni?” kérdezi otthon harminckét apa harminckét fiutól. „Kérd meg a Steinmant, hogy magyarázza meg”, mondja az apa és a fiu valóban megkéri a Steinmant. A Steinmann mindent tud előre, még mielőtt megmagyarázták volna. Matematikai lapokba dolgozik és titokzatos szavakat tud, amit csak az egyetemen tanítanak. Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedül helyes, az az Abszolút.

Steinmann felel.

Ez különleges, ünnepélyes pillanat. A tanár sokáig nézte a noteszt; halálos feszültség remeg az Osztály felett. Mikor később a francia Rémuralom történetét olvastam, mikor a Bicêtre foglyai közül előszólitják a halálraitéleteket: mindig így tudtam csak elképzelni. Az agyak utolsó, véres erőfeszítésben kapkodnak lélegzet után, - még van két másodperc, azalatt mindenki villámgyorsan elmondja magában a mértani haladvány tételeit. Tanár ur, én készültem, mondja az ember magában. Tanár úr, fiam tegnap gyöngékedett. Az egyik lehajol a füzeté fölé, mint a strucc, hogy ne lássák. A másik merően szembenéz a tanárral, szuggerálja. A harmadik, idegember, egészen elernyed és behunyja a szemeit: hulljon le fejére a bárd. Eglmayer, az utolsó padban egészen elbujik Deckmann háta mögé, ő nincs is itt, köszönöm szépen, nem tud semmiről, őt írják be a hiányzók közé, törüljék ki az élők sorából, őt felejtsék el, béke poraira, ő nem akar résztvenni a közélet küzdelmeiben.

A tanár kettőt lapoz, a *K* betűnél lehet, - Altmann, aki az év elején *Katonára* magyarosította a nevét, e percben mélyen megbánta ezt az elhamarkodott lépést. De aztán nagyot lélegzik: egyszerre megállnak és a tanár becsukja a noteszt.

- Steinmann! - mondja egészen halkán és kivételesen.

Nehéz, felszabadult sóhaj. Kivételes, ünnepélyes hangulat. Steinmann gyorsan feláll, - a melletteülő kiugrik a padból, szerényen és udvariasan áll, míg a jó tanuló kimászik a padból: mint egy testőr, néma és mellékes, dekoratív szereplője egy nagy eseménynek.

Maga a tanár is ünnepélyes. Oldalt ül le a székre és összetett ujjakkal gondolkodik. A jó tanuló a táblához megy és kezébe veszi a krétát. A tanár gondolkodik. A jó tanuló erre felkapja a spongyát és sebesen törölni kezdi a táblát: ebben végtelen előkelőség és önérzet van, ezzel azt akarja jelezni, hogy ő ráér, hogy neki nem kell most törni a fejét, ő nem fél, ő mindig készen van, ő addig is, míg a felelés kezdődik, valami hasznosat akar csinálni a társadalomnak, ő ráér gondolni a köztisztaságra és az emberiség békés fejlődésére és letörüli a táblát.

- Hát, - mondja a tanár és gondolkodva húzza a szót - majd valami érdekes példát veszünk...

A jó tanuló udvariasan és végtelen megértéssel köhög. Természetesen, valami érdekes példát, az érdekes helyzetnek megfelelőt. Most úgy néz a tanárra, komolyan és melegen, mint egy szép grófnő, akinek egy gróf megkérte a kezét és mielőtt válaszolna, megértéssel és rokonszenvvel mélyen a gróf szemébe néz, jól tudva, hogy e tekintet elbüvöli a gróft s a gróf remegő boldogsággal sejti, hogy a válasz kedvező lesz.

- Vegyünk egy kúpot... - mondja a gróf.

- Egy kúpot, - mondja Steinmann, a grófnő. De már ezt is úgy tudja mondani, ez a Steinmann, annyi megértéssel, olyan okosan: csak ő tudja *mennyire* kúp az, amit veszünk. Én, Steinmann, a legjobb tanuló az egész osztályban, veszek egy kúpot, mivel engem, mint az erre legalkalmasabbat, megbizott a társadalom. Még nem tudom, miért vettem a kúpot, de nyugodtan lehetek mindannyian, bármi történjék ezzel a kúppal, én is ott leszek a helyemen és megbirkózom vele.

- Különben, - mondja a tanár hirtelen, - vegyünk inkább egy csonka gúlát.

- Csonka gúla, - ismétli a jó tanuló, ha lehet még értelmesebben. Ő a csonka gúlával éppen olyan határozott, barátságos bár fölényes viszonyban van, mint a kúppal. Mi neki egy csonka gúla? Ő nagyon jól tudja, őt nem lehet félrevezetni, a csonka gúla is csak olyan gúla, mint más, normális gúla, egyszerű gúla, amilyent egy Eglmayer is el tud képzelni - csak le van vágva belőle egy másik gúla.

A felelés rövid ideig tart. Félszavakban beszélnek egymással, értik egymást, lassankint intim dialógus alakul ki a tanár és a jó tanuló közt: mi már nem is értjük, ez az ő kettejük dolga, két rokonlélek, mely itt előttünk egyesül, a differenciál-egyenletek éteri légkörében. Egy mondat közepén eszmél rá a tanár, hogy miért is beszélgetnek ők, hogy ez felelés, az előmenetel megítélése. A jó tanulónak be se kell fejezni ezt a mondatot. Minek befejezni? Maradt-e szemernyi kétség afelől, hogy be tudja fejezni?

A jó tanuló szerényen és illedelmesen ül le. A következő percben már roppant érdeklődéssel figyel a következő felelő szánalmas dadogását: egy szónál gúnyosan és diszkréten elmosolyodik és a tanár tekintetét keresi lopva, hogy megegyeszen összenézzen vele és a tanár lássa, hogy ő, bár nem szól, arcizma se rándul: e gúnyos mosolyban jelezni óhajtja, mennyire tisztában van vele, milyen marhaságot mondott a felelő és hogy mit kellelt volna felelnie.

A rossz tanuló felel

Nem, mára nem lehetett számítani, igazán. Hiszen számított rá, persze hogy számított, sőt múlt éjjel álmodott is ilyenfélét: de álmában magyarból hívták ki, igaz, hogy úgy volt, mintha a magyart is Fröhlich tanítaná. Álmában elintézte az egész kérdést, a párhuzamos vonalakról felelt, egyfelesre.

Mikor kimondják a nevét, nem hisz a füleinek, körülnéz: hátha csoda történik, hátha csak agyrém, nyomasztó lidércnyomás volt, hogy ez az ő neve és most felébred ebből az álomból. Aztán egy csomó füzetet felkap a padról. Mig végigmegy a kis uccán, a padsorok közt, ezt gondolja: „Ápluszbészeráminuszbéegylenő ánégzyetminuszbénégzyet.” Ezt fogja kérdezni. Biztosan ezt fogja kérdezni. „Ha nem ezt kérdezi, átmegyek különbözőzeti vizsgával a polgáriba és katonai pályára lépek.”

Közben megbotlik és elejti a füzeteket. Mig a földön szedeget, háta mögött felzug az obligát nevetés, amit ezuttal senkise tilt be: a rossz tanuló törvényen kívül áll, rajta lehet nevetni.

A tanár leül és maga elé teszi a noteszt. Ránéz. A rossz tanuló görcsösen mondogatja magában: „ápluszbészer...” veszi a krétát. A tanár ránéz.

- Készült? - mondja a tanár.

- Készültem.

Ó igen, hogyne készült volna. A halálraitélt is elkészül: felveszi az utolsó kenetet és lenyiratja a haját.

- Hát akkor írja.

A rossz tanuló a tábla felé fordul.

- bénégzyetminuszpluszminusznégzyetgyökbéminusznégycészerkétá.

És a rossz tanuló engedelmesen írni kezdi és mondja utána a számokat. Irja, írja, mint Ágnes asszony, tudja, miről van szó, látja a tételt, „éppen úgy, mint akkor éjjel”, mikor elaludt mellette és fogalma se volt róla, mit jelent az egész. Igen, ez az, homályosan sejti, valami másodfoku egyenlet - de hogy mi lesz ebből?

Szép lassan és kaligrafikusan ír. A négyesnek a szárát vastagítja, - a vonalból, ami törtet jelent, gondosan letöröl egy darabot, ehhez külön elmegy az ablakig a spongyáér. Időt nyer ezzel. Hátha csöngetnek addig. Vagy valami lesz. Ugyse sokáig szerepel ő itten, a dobogón. Ezt még felírja, az egyenlőségjelet is szép lassan felrakja - igen, ezt még úgy csinálja, mint más, felsőbb lények, mint egy jó tanuló. Felírja még „á”. A katonaiskolában nagyon korán kell felkelni, villan át az agyán, hirtelen. De aztán hadnagy lesz az ember. Esetleg kimegy Fiumébe.

Közben szép lassan ír - még mindig nem irta le. Hozzánemértő ember, ha ki ezt a jelenetet figyel, azt hiszi, valami jó tanuló felel. De a szakértő tudja már, mit jelent az, mikor valaki ilyen határtalan gonddal rajzolja a kettes farkincáját. Halálos csend köröskörül. A tanár nem mozdul. Most beszélni kell.

- A másodfoku egyenlet... kezdi értelmesen és összehúzott szemmel, mélységes figyelemmel nézi a táblát.

- A másodfoku egyenlet... ismétli olyan ember modorában, aki nem azért ismétli a szót, mintha nem tudná, mit akar mondani, hanem inkább azért, mert rengeteg mondanivalója közül a leghelyesebbet, a legfrappánsabbat, a legtökéletesebbet válogatja és mérlegeli.

De a tanár, ó, a tanár már tudja, mit jelent ez.

- Készült? - mondja keményen és szárazon.

- Tanár úr kérem, én készültem.

Ezt bezzeg villámgyorsan mondja: véres dac, lázadó kétségbeesés remeg a hangjában.

Tanár (széles gesztussal): Hál akkor halljuk.

A rossz tanuló nagy lélegzetet vesz.

- A másodfoku egyenlet az elsőfokú egyenletből származik oly módon, hogy az egész egyenletet megszorozzuk...

És most beszél. Valamit beszél. A második mondatnál arra számított, hogy félbeszakítják, - lopva néz a tanár felé. De az mozdulatlan arccal néz, se azt nem mondja, hogy jó, se azt, hogy rossz. Nem szól. Pedig a rossz tanuló nagyon jól tudja, hogy nem lehet az jó, amit ő beszél. Hát miért nem szól akkor a tanár? Ez rettenetes. A hangja reszketni kezd. Egyszerre látja, hogy a tanár felemeli a noteszt. Erre elsápad és szédítő gyorsasággal kezd:

- A másodfoku egyenlet úgy származik az elsőből, hogy végig... Tanár úr kérem, én készültem.

- Polgár Ernő, - mondja hangosan a tanár.

Mi ez?

Már egy másikat hívtak ki? Ő vele végeztek? Mi ez? Álmodik?

- A másodfoku egyenlet... kezdi újra, fenyegetően.

Polgár Ernő fürgén kijön és a tábla másik végén már veszi a másik krétát.

- A másodfoku... Tanár úr kérem én készültem.

Senki nem felel. És most ott áll, egyedül a tömegben, mint egy szigeten. De még nem megy helyre. Neki nem mondták, hogy menjen helyre - odvas és züllött, kitaszított szívvvel áll ott - neki nem mondták, nem mondták. Ő még felel. Most végigmenjen, újra, a padosorok közt? Nem, inkább áll, hülyén: keze dadogva babrál a táblán, a félbenmaradt egyenlet roncsai közt, mint a lezuhant pilóta, a motor megpattant hengerei fölött. A másik fiu közben már felel is. Valami párhuzamos vonalokról beszél - ez is olyan idegen és furcsa... mint minden... amivel itt évek óta foglalkoznak körülötte... foglalkoznak vidáman és ruganyosan és hangosan... és amiből ő soha fel nem fogott semmit... néhány mondatot jegyzett meg eddig s azokon úszott...

És így áll most, még áll, reménykedik, udvariasan figyel, amit a másik beszél... néha helyeslően bólint, legalább ezzel jelzi, hogy ő készült, ő tud... néha bátortalanul meg is szólal, abban az illúzióban ringatja magát, hogy őt kérdezték, de csak halkán, hogy ne küldjék helyre... aztán szerényen elhallgat és figyel... előrehajol, résztvesz a felelésben, odaadja a krétát, buzgólkodik a felelő körül, még sűg is neki, hangosan, nem azért, hogy segítsen, de hogy a tanár lássa, hogy ő sűg, tehát ő tud... Egyszóval: nem adja meg magát.

Egyszer aztán minden ereje elhagyja, elhallgat és mégegyszer a katonaiskolára gondol. Elboruló elméjében mint távoli szavak verődnek vissza a zajok... a kréta ropogása... elfolynak az arcok és pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy

ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy, kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire felül fel van írva: „Bejárat a negyedik végtelenbe.” A házban fogasok vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba és örömmel üdvözlük egymást... a párhuzamos vonalak, igen... a végtelen, a megértés, a jóság és emberszeretet osztályában, ahová ő soha eljutni nem fog... ama „felsőbb osztály”, melybe „elégten eredmény miatt fel nem léphet” soha.

A bukott férfi

A bukott férfi hosszan álldogált a tanári szoba ajtaja előtt. Már mindenki hazament, egyenkint szállingóztak a tanárok is. „Alászolgája”, mondja udvariasan húszszor egymásután és meghajtja a fejét. Ő azonban Schwickert várja, ő igen, már tizenegy óta várja Schwickert, akivel röviden és nyugodtan és ércetlen hangon fog beszélni. „Tanár úr”, ezt mondja majd Schwickernek, „egy ember életéről van szó. Nem akarom, hogy szerencsétlenség történjen, tanár úr, ezt ön sem akarhatja. Ön nagyon jól tudja, hogyan történt a dolog - beszéljünk férfiasan, nyíltan, ember az emberhez. Én akkor, igen, ön tudja mikor, mikor azt mondtam, hogy Nyolcadik Henrik, magam is tudtam, hogy nem Nyolcadik Henrik, hanem Harmadik Richárd s már a következő pillanatban ki is igazítottam volna, mert Nyolcadik Henrik csak úgy kicsúszott a szájamon. De ön - nem bírálni akarom önt, csak hidegen megállapítom a tényt - ön azonnal leültetett engem. Ne vizsgáljuk, hogy törvény és szokás szerint tette-e ezt - én azt akarom, hogy egymásközt intézzük el ezt az ügyet. Bemegyünk ide a tanáriba, ön áthúzza az elégtelent és alul ezt a mondatot „Osztályisméltésre utasítatik”. Aztán elválunk egymástól, mint férfi férfitől. Ön talán csodálkozik, hogy ilyen szokatlan hangon hall beszélni - nos, hagyjuk ezt. Hogy önök engem félreértettek, azt, jól tudom, zárkózott természetemnek köszönhetem - nem volt okom nyilatkozni eddig és mit beszélhettem egy olyan környezetben, mely meg nem érthet engem?” Így fog beszélni a bukott férfi és Schwicker, aki meghökkenve hallgatta végig, egyszerre megáll, mélyen a szemébe néz, majd kipirul és hirtelen a kezét nyújtja. „Neugebauer, - mondja Schwicker, - elég. Én értem önt. Adja ide azt a bizonyítványt. Ön rideg embernek hitt engem - de én nem tudtam eddig, kivel van dolgom, Neugebauer.”

Igen, a bukott férfi így fog beszélni Schwickerrel. Miért hát, hogy a bukott férfi mégis riadtan húzódik vissza, valahányszor nyitják az ajtót? Már kettő felé jár az idő és ő tizenegyre hazajérkezett a bizonyítvánnyal - jó volna, ha Schwicker jönne már - vagy miért volna jó? Hiszen ő nem is akar hazamenni - van neki hazája, a bukott férfinak?

De ime, itt jön Schwicker... igen, beszél hátrafelé valamit, most nem lehet megszólítani. Most se, most megy a lépcső felé, - jerünk utána, majd a lépcsőn. Nem, a lépcsőn mégse lehet, annak semmi formája - majd a portás ajtaja előtt. De a portás kint áll az ajtóba, nem lehet... itt nem lehet... De mi ez, hiszen mindjárt kimegy a kapun és aztán...

- Kérem szépen, tanár úr... tanár úr kérem...

- Na, mi az? Mit akarsz?

- Kérem szépen, tanár úr, itt az van... itt az van...

- Mi van? Hogy hínak?

- Neugebauer.

- Ja, te nálam megbuktál! Na csak erigy haza, aztán majd készülj a pótvizsgára.

- Igenis, tanár úr.

- Nem fog megártani egy kis tanulás a szünidőbe.

És Neugebauer udvariasan vigyorog.

- Igenis, tanár úr. Alászolgája.

- Szervusz.

A bukott férfi hajlong és megindul a körúton. Nem sok értelme van annak, hogy megindult, mert ugyan hova menjen? A Schwickerrel való beszélgetés csak valami fásult, tompa érzést hagyott maga után, nem csalódottságot. Hiszen nyilvánvaló volt, hogy így lesz, hiszen ő nem is akart Schwickerrel beszélni, mi dolga neki ezekkel? Mi van még hátra? No igen. Nehány ucca, amin végigmegy - néhány bolt - néhány fanyar, férfias gondolat az élet ostobaságáról, az emberek hitványságáról - aztán az a kis dolog. Hagyjon hátra valami írást? Minek? Talán egy pár sort, így: „Inkább vagyok első Uticában, mint Rómában a második...” hm, biztosan Uticában mondta ezt Caesar? Nem, nem biztos, hogy ott mondta... ott valami más történt, tudta, de elfelejtette... majd így írja: „Inkább vagyok a halálban a második, mint az életben az első...” igen, ez biztosan nagyon szép, bár ő nem nagyon érti, de azok majd, azok érteni fogják... a nyomorultak... hát csak értsék. Inkább vagyok a sírban az első...

A bukott férfi szemei előtt színes, szivárványos felhőske ugrál, a torka elszorul és csak most veszi észre, hogy az egész idő alatt, míg ezeket elgondolta, majdnem hangosan énekelgette magában a tornaünnepély indulójának a tenorját, amit betanult

„Fel hazánk hű nehem-zehe-déke,
Itt a pálya, itt a tér, -
Ittatér!”

Ezt énekelte, közben ugrált és viaszkosvászon táskájával a falakat csapkodta. Azonkívül pedig valami nyugtalan érzése is volt, mintha elfelejtett volna valamit, amit pedig előbb el kell intézni. Mi is volt az, istenem, mi volt, pedig ma reggel nagyon elhatározta. Üveglénia... nem, gőzturbina... nem, hisz arról nem is álmodhat egyelőre, míg az öt forint együtt nincs, pedig az mikor lesz! Legföljebb jövő elsején... aha, tudja már, ceruzahegyező... és, és még valami, igen, mustkolbász.

Mustkolbász! a nyál összefolyik a szájában. Milyen furcsa neve van, mi lehet az? olyan barna, bütykös valami, ott lóg a csemegekereskedésben - de túlvilágian jó lehet, must is, kolbász is. Egyelőre ezt, mindent nem lehet egyszerre - a kocsonyás pizstráng, az még a jövő zenéje. Mennyi pénze van, lássuk csak. Az nyolc, meg három, hatosban, meg hat krajcár is, egy fillér, azt esetleg el lehet sütni krajcárnak. Összesen közel három korona.

Két perc múlva megvan a ceruzahegyező s további két perc múlva a bukott férfi ott áll a csemegekereskedésben. „Ebből harmincér”, mondja és piszkos kis ujjá reszket, amint kinyújtja, a torka meg lüktet. Hirtelen elszánás, halálos könnyelműség önti el, megmámorosodik. „Meg húsz deka törmelék-csokoládét is kérek... Azt hiszem, elég... meg kérek húszér ementálit is... meg huszonötér abból a vörösből... lazac?... kérek abból is...”

Mindent külön, csinosan becsomagolnak és ő hagyja, bár tudja jól, hogy nem érdemes, hiszen a legközelebbi kapu alatt ugyis felbont mindent. Két korona tíz... Tessék... néhány hatost visszkap.

A kapu alatt felbont mindent és a zsebébe gyűri. Kezdi az ementálin, vastag darabokat tör le, bent a zsebben és hirtelen dugja a szájába, majd megful, kivörösödik. Aztán a mustkolbászt eszi meg... aztán a lazacot... Mintha köveket raktak volna a gyomrába. Mindegy, vesszen minden, következik a törmelék-csokoládé, az jó, az meleg és édes és omlós. Ez is megvan, de most milyen nehéz a gyomra... most valami könnyű kellene... ami felüdíti, felfrissíti. „Hogy ez a narancs?” persze drága, az utolsók közül, mindegy. Mi van még? Kilenc krajcár maradt, mihez kezdjen vele? „Kérek kilencért törökmészt.”

És most itt megy ő, a bukott férfi, a Nefelejcs-uccában - hogy került ide? Mindegy. Megy, megy, a hosszú Nefelejcs-uccán, benéz a kapuk alá, nehéz, nehéz érzéssel belül... és nem tudja, a gyomra nehéz-e, vagy a szíve. Benéz a kapuk alá, rágja a törökmészt, csak rágja... köröskörül halálos üresség, céltalan élet, hideg igaztalanság. Valami jajongó, egyforma hang kíséri, végtelenül, makacsul, lerázhatatlanul... jajongó, pokoli gyötrellemmel.

„Fel hazánk hű nehem-zehe-déke...”

Kínlódva rágja a ragacsos, foghoztapadó csirizt és a nyála és a könnye fuldoklón csurog le a torkán.

Magyar dolgozat

I. Háromnegyed-es dolgozat

Petőfi lírai költészete

Petőfi Sándor, a világhírű nagy magyar költő mint lírikus is kiváló helyet foglal el ebben a tejjel-mézzel folyó Kánaánban, melyet oly gyönyörűen jellemzett leíró költeményeiben.

Petőfi lírai költészetében legfontosabb a szubjektivitás, azonban Arany Jánosnál inkább az objektivitást látjuk túlsúlyra vergődni.

Míg Petőfinél olyan szépen domborodik ki a naiv, népies hang, addig Arany Jánosnál a népies hang háttérbe szorul és helyét a nyelvszépség foglalja el, amely különben Petőfi gyönyörű költeményeiben is föllelhető.

Petőfi lírai költeményeiben a következő szépségeket találjuk, úgymint: 1. népies egyszerűség, 2. nemzeti hazafiasság, 3. trópusok és figurák, 4. fiú szerelmet anyja iránt, 5. szerelmi költészet stb.

Petőfi mindig a szubjektivitásra törekedett és célját a legnagyobb mértékben el is érte, mert költeményei utat találnak a legegyszerűbb nép szívébe éppenúgy, valamint a paloták ragyogó és fénybenúszó csarnokaiba is!...

Költeményeiben az aranykalászos, gyönyörű nagy magyar Alföldet látjuk megénekelve, melyet nála kívül senki oly szépen jellemezni nem volt képes, mint ahogy maga is írja gyönyörű költeményében, mely így kezdődik:

„Szép vagy Alföld, legalább nekem szép...”

Mindazonáltal Petőfi nemcsak az Alföldet bírta jellemezni, de azonban a Tiszát is és a „jó öreg kocsmáros”-t, aki alatt saját atyja értendő.

Egy másik költeményében méginkább kidomborította az egyszerűséget, midőn a juhász oly számaron megy, melynek alacsonysága következtében a juhász lába a földig ér. Egyszer csak hallja, hogy haldoklik a juhász babája s haza siet azonnal, hogy még életben találja, de azonban csak halottat talál. Elkeseredésében mi telhetett a juhásztól, tehát botjával nagyot üt a szamár fejére. Mily csudaszépen látjuk itt ügyebár az egyszerűséget, melylyel a juhász a szamár fejére üt elkeseredésében!!...

Vannak Petőfinek viszont költeményei, melyekben ő ellentétet állít be, például „Befordultam a konyhába...” című költeményében, midőn azt írja, hogy az ő égő pipája kialudott, míg ellenben alvó szíve meggyuladott. Míg előbb pipája égett, most szíve ég, mely viszont azelőtt aludott. Már ezen is láthatjuk az ellentétet.

Ez Petőfi lírai költészete, mely az egész világ költői között nagy szerepet játszik ennek a gyönyörű, aranykalászos nemzet dicsőségére!!...

Skurek Ferenc
VI. b. o. t.

II. Egyfeles dolgozat

Petőfi és a lira

1823 Szilveszter éjszakáján vagyunk! Odakünt apró pillékben szállingózik a hó.

De bezzeg nagy öröm dagasztja keblét a helybeli mészárosnak, kinek Kiskőrösön gyermeke született Szilveszter szent éjszakáján.

Egészen kicsi csecsemő. Fekete szemeivel, melyek még gondtalanul bámulják a szegényes szoba nyirkos gerendáit, most anyjára pillant s nem tudja levenni róla tekintetét... Az anya szeretetteljes bensőséggel hajol a gyermek fölé s az igazi anyákat jellemző gondossággal igazítja meg a bölcső kemény (?), de fehér vánkosait...

Mit sejt ezen anya?

Ezen anya nem sejt még, hogy a parányi bölcsőben egykor a nagy Petőfi Sándor piheni ártatlan gyerekálmait...

Petőfi!

Midőn e szót leirom, ezer emlék rajzik fel lelkesült agyamban!!... Gyönyörű költemények zengenek-bonganak, melyeket oly lelkesen, kipirult arccal olvasgattunk otthon szerető szüleink körében s az iskolában, ahol nagyrabecsült tanárunk oly szépen magyarázta el a költemények rejtett szépségeit. S lelki szemeink előtt, míg a magyarázatot hallgattuk, mintegy álmokép vonult el a napsugaras Alföld, a kis tanya, a betyár, a juhász és a számár. De ki győzné felsorolni?!...

Petőfi lírai költészetében a szubjektív, az alanyi elem lelkesíti legjobban szívünket, míg Aranyánál a komoly, objektív hang készletet férfias bölcselkedésre.

Petőfi, mi nagy költőnk, mi büszkeségünk, egyik kezében lanttal, másik kezében csatából, nyugodj békében a segesvári harctér elfeledett hantjai alatt korhadó sírhelyeden...!

*Goldfinger Rezső*¹

VI. b. o. t.

¹ Ma, más néven, egy nagy délutáni ujság vezércikkirója.

Röhög az egész osztály

Az ördög bujt az osztályba. Reggel, mikor bejöttünk, új szemétládát találtunk. Szép, nagy szemétláda, polituros. Azonnal kiderült, hogy egész kényelmesen el lehet férni benne.

A szemetet természetesen kiszedjük belőle, és szépen eltrancsirozzuk a tetején. Ehhez művészi ösztön kell. Köröskörül egyenlő távolságban kenyérbelek jönnek: közepére, mint valami dísz tárgy, egy nagy darab szalonnahéj. Mindenki rendez valamit: régi vasakat, tollszárakat viszünk a szemétkiállításra, amit belépődíj mellett mutogat a Deckner.

A második tízpercben váratlanul kitör a cédularagasztás. Először Kelemen hátán jelenik meg egy rövid jelentés, mely tudtul adja, hogy az illető önmagát „szamár”-nak minősíti, s ezt minden külön értesítés helyett állandóan reklamirozni óhajtja. Kelemennek aztán bizalmasan megsúgja valaki, hogy elhatároztuk, hogy cédulát ragasztunk Roboz hátára, Kelemen röhög magában és csakhamar feltűz egy hasonló cédulát Roboz hátára. Roboz már öt perce röhög velünk együtt Kelemen céduláján. Kelemen már fuldoklik, hunyorog a szemével - a röhögés nő, dagad, egyre vidámabb lesz, orkánná fajul - de minél jobban röhögnek ők egymáson, mi annál jobban röhögünk őrajtuk.

Aztán a következő dolgot találja ki valaki. Az ember odamegy például Auerhez, aki szorgalmasan ír valamit; lihegve nekiszalad, lázasan, örömtől feldúlt arccal - kapkodó hangon karonragadja. „Gyere, gyere, gyorsan...!” fuldokolja és viszi magával. Auer kapkod, nem érti. „Na mi az, mi az, mi történt, hová?” kérdi izgatottan és ijedten és szedi a lábát. A másik nem felel, lihegve cipeli, keresztülvonszolja a folyosón, felrohan vele a harmadik emeletre. Auer agyán villámgyors iramban többféle lehetőség mozgóképe száguld. A nagybácsija jött meg Amerikából. Az igazgató hivatja, mert konferencia volt és ott végre megállapodtak a tanárok, hogy ez az Auer egészen kivételes, érthetetlen zseni, amilyent egy században egyet szül csak a korszellem és azért rögtön ki kell adni neki az érettségi bizonyítványt és ezer korona ösztöndíjat egy nagy beszéd kíséretében, amit a tanári szobában tart az igazgató. A kultuszminiszter hivatja, aki itt van a tanáriban, direkt miatta jött, mert valaki beküldte neki Auer legutóbbi magyar dolgozatát, amit könnyek között felolvastak az országházban és Auerrel most kezet akar fogni a kormány képviselője. A szabadkézi-tanár hivatja, mert egy gazdag mecénás meglátta az ő „Stilizált levélalak” című szépiarajzát és harmincezer koronáért meg akarja venni a városligeti Feszty-körkép helyére, amit most elérvereztek. Húszezerért is odaadom, gondolja még hirtelen Auer, amint lihegve felérnek a negyedik emeletre. Ott egyszerre a hírvívő, aki eddig egy szót se szólt, elereszti Auer karját és szép lassan megindul lefelé. Auer csudálkozva utánafordul, a lépcső alján már ott áll az egész osztály és röhög. Auer egy percig áll, marhák, mondja aztán dühösen és jön, szégyenszemre, lefelé, két perc múlva már ő röhög legjobban, mikor Robozzal csinálják végig ugyanazt.

Közben Wlach a táblára lerajzolta Kökör csin tanár urat, alsónadrágban, de különben cilinderrel a fején, amint II. Józsefnek jelentést tesz az Osztály magaviseletéről. II. József az orrát piszkálja és egy üveg Zacherlint nyújt át Kökör csinnek, aki köszöni alássan és jót húz az üvegből.

Zajcsek ordít, hogy őt nem hagyják tanulni, végre fogja magát, beül az új szemétládába, magára húzza a fedelet és orrhangon énekel. Wlach jelt ad, egyszerre mindenki elhallgat és feláll. Zajcsek rémulten dugja ki fejét, azt hiszi, a tanár jött be. Vad röhögés. Zajcsek megvetően kiköp a ládából és undorral magára húzza a fedelet.

Hanem most tényleg belép Kökőrcsin. Halálos csend: egyszerre mindnyájunknak eszébejut Zajcsek, aki a szemétládában ül. De Zajcsek másodszor már nem hagyja becsapni magát, nem mozdul.

És most rettenetes óra következik. Az egész osztály egyetlen, hullámozó rekeszizom, amit képtelen erőfeszítéssel szorit le a halálos röhögés. A fojtott röhögés forroláza lüktet a vérvörös arcokon és a halántékok kidagadnak. Mindenki a pad fölé hajol. A csönd, melynek fenekén egy esetleges kipukkadás borzasztó réme vonaglik, ingerlően zúg a fülünkben. És vannak elszánt, vakmerő gazemberek az utolsó padokban, akik még feszítik a kritikus hangulatot. A kis Löbl lebujt a padok alá, négykézláb mászkál kényelmesen, körös-körül mászta az osztályt és egyenként megfogta a lábunkat. A szemétláda gyanusan mozog. Kökőrcsin emelt hangon fejtegeti II. József érdemeit; hátulról meglöknek, egy hang sűg rekedten a fülemben: „vigyázz, jön a pad alatt Löbl, már a negyedik pad alatt van!” Mindenki felhúzza a lábát a padra: a szájunk reszket a röhögéstől, kétségbeesetten próbálok figyelni, hogy másra tereljem fantáziámat. Kökőrcsin lelkesen magyarázza, milyen szép dolog volt II. Józseftől, hogy egy tollvonással visszavonta összes rendeleteit. Az anyja második Jóska!! - mondja Eglmayer az utolsó percben hihetetlenül mély gyomorhangon. Auer élesen felszisszen: - Löbl most ért odáig és belecsípett. Nézd, mondja valaki mellettem, Kökőrcsin egyik lába rövidebb lett, mint a másik.

A szemem majd kiugrik. Most... most vége... még egy pillanat... és robban... Ebben a percben a tanár a következő viccet csinálja:

- Auer - mit mozgolódik maga, mint egy sajtukukac?

Soha még bohózatirónak olyan hatása nem volt közönségére. Mint gátját áttépő áradat: harsan fel a röhögés. Percekig röhögünk, felszabadulva, hörögve. A tanár csodálkozva néz és elnézően mosolyog - magában megállapítja, hogy milyen frappáns és ellenállhatatlan humora van neki.

Kísérletezem

A mágnesesség és villamosság mágikus jegyében folyt le november. A fizikaterem asztala állandóan tele van gépekkel, korongokkal, elemekkel, induktorokkal és dinamókkal. Borzasztó dolgok történtek: Pollákovics ráállt egy üveglábú zsámolyra, mire beleeresztették a villamosságot, mire Pollákovicsból szikrák pattantak és a haja égnek meredt. Müller elmagyarázta, hogy Pollákovics, mint emberi test, jó vezető. Pollákovics szerényen és áhitattal állt a zsámolyon, mint ahogy egy jó vezetőhöz illik és lelke mélyén homályos örömmel villant át az elektromos áram szárnyain, hogy Müller ezekután feltétlenül kijavítja kettesre a háromnegyedét - hiszen nem lehet ő rossz tanuló, lám, milyen szépen átvezette a villamos áramot is - zavarosan olyan érzése van, hogy aki nem érti a fizikát, azon nem megy át a villamos áram, mely a tanár úr szolgálatában áll és mint ilyen, tisztában van a helyzettel és az osztálykönyvvel.

Hazamenet hátér veszek egy mágnesvasat. Ámúlatos dolgokat tud a mágnesvas, de nem vagyok megelégedve az eredménnyel. Már útközben elhatározom, hogy otthon a patkóalakú vasat kiegyenesítem, a közepébe lukat fúrok a... a... mondjuk az apám hegyes papírvágójával (esetleg ollóval) és iránytűt csinállok belőle, de boussole-formában, hogy az irányt abban az esetben is mutassa, ha egészen ferdén lefelé áll, mert hiszen esetleg nagy földrengés is lehet, a ház oldalt billen, mint egy hajó - és én mégis tudom majd az irányt, milyen jó lesz. Lelkesen elvégzem magamban, hogy sohasem járok iránytű nélkül ezentúl.

Csupa izgalmas terv vagyok, mire hazaérek. Mert Heronlabdát is csinállok, úgy van és magdeburgi féltekéket, ha tudni akarjátok és egy Leclanché-elemet. Csak a hugomat találok otthon, akinek lelkesen magyarázni kezdem a Toricelli-féle úrt. Na, mit gondolsz, mi tartja fenn a hetven centiméter magas higanyoszlopot, kérdem gúnyosan. Igen, nem hiszed? Hát idenézz. Teletöltök vízzel egy poharat, papírt leszek alája - most idenézz, megfordítom az egészet és nem folyik ki. Na jó, most csak azért folyt ki mert... persze, nem a pohár alá kell tenni a papírt, elfelejtettem.

Balsikerem nem veszi el önbizalmam. Fésűt dörgölök és papírszeletkéket csipegetek fel a fésűvel. A hugom azonban felbosszant és azt állítja, hogy a papírszeletkék csak azért ragadnak a fésűhöz, mert a fésű piszkos.

Áttérek a Leclanché-elemre. Ez kicsit bonyolult dolog. A befőttes üveg rendben volna, de honnan veszek staniolt? Réz is jó volna, - hja, ha a fürdőszoba csapját le lehetne olvasztani! Csakhogy ez több nehézségbe ütközik, aztán meg nem tudom, meggyőzhetem-e családomat fölfedezéseim fontosságáról és hogy ezek a fölfedezések a család részéről bizony áldozatokat és nélkülözéseket követelnek.

Ellenben ki fogom szivattyúzni a vizet a vizes kannából, ki én és bebizonyítom, be én, a légnyomást. A légszivattyút azonnal megtervezem papíron, fantasztikus utópiák ragadnak magukkal. Az egész szobából kiszivattyúzom a levegőt, ki én, úgy hogy a tárgyak elvesztik szabad esésüket.

Marinak, a mindenesnek, az a nézete, hogy én egy pofont fogok a papától kiszivattyúzni, ha azonnal nem veszem ki a mozsárból az ecetet és a széndarabokat, amiket beleraktam. A természettudományokat kezdik görbe szemmel nézni, - de hát nem lehet forradalmat csinálni anélkül, hogy föl ne forgassuk a fennálló világrendet. Hát nem hisztek Newtonnak és Copernicusnak? Hát idenézsetek - mondjuk, ez a lámpa legyen a Nap - a szabad térben mozgó égitest. Nézzétek, ideteszem a mágnesvasat - képviselje ez a gravitációs erőt. Vagy, mondjuk,

ne a lámpa legyen a Nap, hanem ez a mágnesvas és legyen csak a lámpa egyszerűen a Föld. Na most már, na már most. Most képzeljétek, hogy ez a mágnesvas, ami, ugy-e, a Nap, itt, ahol tartom, egyhelyben áll. Ugy-e, most a lámpának a baloldalát világítja meg? De kérek Mici, ne légy olyan nehézfejű. Igenis, most úgy van, hogy ez világítja meg a lámpát és nem a lámpa eztet, mert a lámpa, az egy sötét test legyen. Na már most. Meddig tart ez? Ugy-e, addig tart csak, míg a Föld, vagyis a lámpa el nem fordul, nem megyünk semmire, mert akkor csak éj és nap váltakoznék és nem lennének évszakok. Hanem a Földnek el is kell mozdulni - keringeni kell - mozdulni kell neki, az istenit - nna!! látjátok?! így mozog... így mozog a Föld... így kell neki mozogni - és mégis mozog...

Arról nem tehetek, hogy a lámpa leszakadt. Rosszul volt feltéve - a csavar nem működött. Azt pedig természetesnek találom, hogy a hálátlan és megnemértő birák vacsora helyett kilöktek a cselédszobába és rámszárták az ajtót. Galileivel is pont ezt csinálták. De az igazságot nem lehet véka alá rejteni. Eppur si muove!

Megmagyarázom a bizonyítványom

Hát kérem szépen,

először is: ez még nem a végleges bizonyítvány - ez csak afféle lenyomat, amit ideiglenesen kiosztottak nekem. Hogy ma van a féléves bizonyítvány-nap, az nem jelent semmit. A többiek tényleg kikapták a bizonyítványt, de az enyémet föl kellett küldeni a minisztériumba, mivel tévedések derültek ki, amiket sürgősen orvosolni kell. Igen. Különben a bizonyítvány-ellenőrző és kiegészítő konferencia foglalkozni fog az esettel, tanfelügyelői közép-ülésem. Az osztályfőnök úr, mikor ideadta nekem a bizonyítványt, beszédet tartott: kicsit zavarban volt és tiszteltette a papát. Kérlek, kedves Bauer, monda, légy szives, közöld szüleiddel miszerint sajnálatos tévedés történt bizonyítványoddal, hibás tételek csúsztak bele. A bélyeghatósági szabályrendelet szerint, sajnos, így is ki kell adni a bizonyítványt, de kérnelek kell, kedves Bauer, közöld a szülővel, miszerint ez csak olyan ideiglenes okirat, aminek az adatai nem jelentenek semmit. Kérd meg kedves szüleidet, ne haragudjanak ezért a tévedésért, az igazi bizonyítványt csakhamar kiállítjuk - egyelőre kéretem őket, hogy írják alá ezt, mert az összes iratokat átküldtük a rendőrségre, ahol a nyomozás miatt szükség van erre az aláírásra; de hangsúlyozd, kérlek, hogy ez csak formáság. A főkapitány személyesen átírt a fiúmei tengerészeti gimnáziumba, derítenek ki, hogy került bele a bizonyítványomba történelemből ez a... ez a... ez a... szám itten, ami ugyan csak egy közönséges szám, azt jelenti, hogy négyszer feleltem történelemből - de esetleges félreértésekre ad alkalmat.

Tudniillik Mangold, a történelem-tanár, az csak helyettes-tanár nálunk, még nem is osztályozhat, mert előbb vizsgáznia kell osztályozástanból a főegyetemen. Ő csak helyettes-osztályzatot adhat, amit másképpen kell érteni - egyes helyett kettest, kettes helyett négyest - majd ha letette a vizsgát, akkor az összes bizonyítványokban kiigazítják az osztályzatokat igazi osztályzatokra. Most egyelőre kéreti a papát, ne tessék haragudni egyelőre és üzeni, hogy én négyszer feleltem történelemből, egyszer aláhúzott kétharmadra, egyszer egyesre, egyszer háromnegyedkettesre, tessék ezt összeadni, mértani középárányost venni, kijön a háromnegyed egyes, aláhúzva. Először a második Józsefből feleltem, de akkor csengettek; másodsor kérdezte az örökösödési jogot, mondtam schnalkaldeni szövetség, láttam, mikor beírta az egyfelest, de akkor elvesztette a noteszt.

Fizikából. Hát fizikából már novemberben feleltem, kérdezte, hogy a nap körül, mondtam, hogy ellipszis-alakú pályán, melynek egyik gyújtópontjában a nap van és ez a Newton érdeme. De akkor a mellettem ülő fiúval összetévesztett, akinek háromnegyede van fizikából és nekem írta be véletlenül. Akkor szóltam, a tanári kar megnézte a noteszt, monda, hogy tényleg a Csekolics helyett írta be véletlenül, de ezt most már nem lehet kiigazítani, mert ebből neki a kormánynál kellemetlenségei támadnak, nagyon kért, hogy ne firtassam a dolgot most egyelőre és tegyem meg neki, hogy most egyezzem bele a hármassba, év végére kijavítja jelesre és nem is kell felelni a következő félévben. A jelest mindjárt be is vezette a születési bizonyítványomba, főigazgatói aláírással.

Fröhlichnek pikkje van rám algebrából, arról nem tehetek. A határozatlan együtthatóval kellett megoldani az egyenletet és akkormikor kihívott és akkormikor megmondtam, hogy akkor beszorzok lambdával, erre kiesik a második egyenlet, de akkor nem esett ki a második egyenlet, persze, azért nem, mert ikszszel is be kellett volna szorozni, csak hogy ezt Fröhlich nem vette észre, mire megmondtam, hogy hogy kellett volna, akkormikor észrevette, hogy ő nem tudta, szégyelte magát és azt monda, hogy menjek helyre és azóta pikkje van rám, mert jobban tudtam az algebrát és nem akart kihívni javítani, pedig a törvényszékben benne van,

hogy januárig ki kell hívni a fiút javítani, mert másképpen nem érvényes az osztályzat és a Steinemann, a legjobb tanuló, is mondta, hogy föl lehet jelenteni Fröhlicht, de nem akartam, mert úgyis pikkje van rám, pedig a dolgotba nekem ugyanaz jött ki, mint Steinmannak.

Magaviseletből azért van kettes, mert ha van három hármas, akkor nem lehet magaviseletből se egyes, hanem akkor külön bizonyítványt adnak magaviseletből, amit postán küldenek el a szülőnek.

Ezt!?... Ez nem hármas, ez kettes, csakhogy az osztályfőnök úr olyan furcsán írja a kettést, véletlenül felül írja a végét a kettesnek. Csak a vezetékevet tessék aláírni... de mostanában ne tessék bemenni az iskolába... a kaput kiemelték... most átalakítják., nincs kapu... nem lehet bemenni... majd egy-két hét múlva...

A lányok

A lányok a Vadász-utcába járnak: egy órákor gyakran találkozunk velük, tarkán sereglenek ki a körútra, villognak és súgdolóznak. Copfjukon piros és kék pántlika fityeg, hárman-négyen összefogódnak, egymásba karolnak, az egyik halkán, sűgva mond valamit, hangosan kuncogni kezdenek.

Ellenségesen és értetlenül és irigyen nézem őket, vajjon miféle butaságon nevetnek folyton? És mit súgdolóznak? Ha két lány összejön, mindjárt súgdolózni kezdenek - ismeretlen dolgon nevetnek, elkomolyodom és gyanakodva, rossz érzéssel húzom föl szemöldököm - valami profán, cinikus, tisztátalan dolog van a világon: amiről csak ők tudnak és mindig arról beszélnek; gúnyosan, alattomosan néznek rám és elszaladnak. Vajjon mi lehet az?

Mert valamit tudnak, amit én nem tudok. Különböen buták és tehetségtelenek, növényt és bogarat nem gyűjtenek, bélyeget se. Lejdeni palackot nem csinálnak, se magdeburgi féltekét. Egyszer napfogyatkozás volt, a hold árnyéka elhaladt a Napkorong előtt. Napokig készültem rá, üveget kormoztam és dobogó szívvel vártam a csillagászok által kijelölt időpontot. Mikor a fényes tányérba beleharapott a fekete csorba, ujjongva és áhitattal kiabáltam - és kezemben a kormos üveggel kerestem valakit, akinek elmondjam, hogy milliárd kilométernyire mi történik Odakünt. Csak két lányismerősöm volt a másik szobában, befutottam és lelkendezve hívtam őket, hogy jöjjenek gyorsan, mert a pompás színjáték csak percekig tart. Nem lehetett rávenni egyiket se, hogy az uccai szobába átjöjjenek - valami butaságon vihogtak, csúfoltak engem, ugyan hagyj bennünket, mondták. Dühösen és gesztikulálva magyaráztam, hogy milyen nagy és ritka tüneményről van szó, és hogy mindjárt vége lesz, de hiszen csak arról van szó, hogy átjőjjetek az uccai szobába, kiabáltam elkeseredve. Valami kétértelmű ostobaságot feleltek, egy szón megint zokogni kezdtek, nem jöttek át, nem nézték meg.

De vajjon mi lehet az - mert van valami velük. Valami van, amit mindenki tud, csak én nem, ami miatt úgy bánnak a lányokkal, mint valami kiváltságosokkal és ezt ők tudják. Még egészen kicsike voltam, mikor a rokonaim ilyeneket mondtak nekem, „hát állva hagyod a kis kisasszonyt és te leülsz? nem szégyenled magad? milyen gavallér lesz belőled?” és nekem fel kellett állni a kényelmes székről, hogy a csipkébe öltözött kis majom leülhessen. Az arcom égett a szégyentől és haragtól, - miért? kérdeztem magamban, - miért? Micsoda ostoba, jogtalan, igaztalan előny? Ha pofonvágnám, leesne a székről. De hát ő pofonvághat és megalázhat engem, csak azért, mert ő gyengébb és így lovagiasságból nem üthettem vissza? Hát nem látják, hogy ő tudja ezt és kinevet bennünket és kényelmesen elterpeszkedik?

Miért? Miért. Mi lehet ez?

A lányokat nem bántja senki. Taknyos másodista korukban már magázza őket a tanár, nem kapnak barackot a fejükre, udvariasan beszélnek velük. A felsőbbistákat pláne kisasszonynak szólítják, az iskolában is. Fialább tanárok előre köszönnek nekik az utcán - hallatlan! Szelidség, gyöngédség veszi körül őket - én meg tegnap egy olyan brusztflekket kaptam verekedés közben, hogy egész nap nehezen lélegzem. Ha elmondanám, azt felelnék, úgy kell, mért nem vágtad pofon, nem szégyeled magad? Dehát ő kezdte, tanár úr - hát engem nem véd senki? Nem szégyeled magad? egy felnőtt fiút védeni kell - micsoda katona lesz belőled?

Az ám - katonaság! A tornaórán szabadgyakorlatokban, felvonulásokban készülünk rá. Az kemény dolog lesz, tudom, eleget hallottam róla. Hideg piccs, borju a hátamon, alélt menetek, puszka és szurony. Hiszen szép, lelkes dolog tudom, vágyom is rá - de hát miért csak mi? A hazát meg kell védeni. Aki nem kockáztatja életét a hazaér, gyáva és becstelen. Hát ők?

Ők? miért nem gyávák és becstelének? Eszükbe se jut kockáztatni az életüket - ezek vihognak és pipiskednek: mégis, senki se mondja, hogy ők gyávák és becstelének, sőt! inkább eszményül állítják elénk. Meg kell védeni a nőket, a gyenge nőket! Királyért és hazáért - és a nőkért! Hát a lányok királyok?

Miért? Miért? Miért?

Miért mindenütt, mindég, ez a kivételezés, ez az extravurst ez az elnézés - miért, miért? A villamosban fel kell állani nekik - a legjobb falattal őket kell megkinálni, ha leejtenek valamit, úgy állnak ott, hanyagul és kényelmesen, mintha a természet törvénye volna, hogy azért nekem kell lehajolni. Tizennyolc éves koruktól kezdve már kezetsókolnak nekik, mint az öreg püspököknek, akik munkában és áldásban töltötték életüket. Jobboldalra kell engedni őket az uccán. Dehát miért? Mit nyújtanak ők, mit tesznek, miért kell tisztelni őket? Hiszen műveletlenek, ostobák, lusták és dologtalanok. Multságban nőnek fel, férjhez mennek - attól kezdve a férjük dolgozik helyettük, eltartja őket. Szabadjegyet váltottak az életre azzal, hogy megszülettek - míg nekünk véres verejtékkel kell kiverekedni minden percünket, újra és újra bebizonyítani, hogy jogunk van az élethez.

De hát miért, miért, miért?

A fiúk valami szégyenletes és ostoba dologról fecsegnek, az iskolában. Nem, az képtelenség, ostobaság, nem lehet. Itt valami titok lappang, az bizonyos - de az örültség, az lehetetlen, hogy az legyen az a titok. Hiszen az egy buta vicc, egy gyerekes játék - hiszen ennél csak érdekesebb a Toricelli-féle úr, vagy egy Leclanché-elem?

Miért? Miért?

Érzem, hogy egy napon meg fogom érteni. Félek ettől a naptól - ezen a napon keveredem majd el a szürke tömegbe: ezen a napon jövök rá, hogy én is az vagyok, amik ezek itt, akik szembejönnek velem az uccán. Ezen a napon el fogom felejteni az Osztályt, a Leclanche-elemet, növénygyűjteményemet és el fogom felejteni önmagamat.

Naplóm

szept. 5.

Új év, új napló, új élet... Ma volt az első nap a suliba. Osztályfőnök Lenkei, de még nem biztos, azaz rendőr. Tanarak általában a régiek, majd meglátjuk mi lesz. Egyelőre a harmadik padban ülök. Az a hülye Benkő jött oda, hogy lépjek be a körbe, majd bolond vagyok. Elhatároztam, hogy ezentúl mindent pontosan megírok. Este voltunk az Angi néninél, de snasz volt, nem hoztak petróleumot, de mert már be [...] ² nap kél 6 óra 15 perckor, nyugszik 5 óra 45. Ebédre: húsleves, levestés, tökfőzelék. Most itt ülök az uccai szobába, a lámpa alatt és írok.

szept. 31.

Ma volt az önképzőköri megalakuló ülés. Elnök: Mautner, alelnök Gelléri, Székely titkár a nyolcadikból, gazda Várnai. Én bekerültem a választmányba 6 szavazattal, mint bizottsági tag. Kitűztek pályázatot elbeszélő költeményre, értekezésre, szavalatra és matematikai értekezésre. Mint választmányi tag egyedül vagyok ötödista a bizottságba, címzetes jelleggel csak de bíráló bizottsági tag. Ebéd: gombaleves, fasirt, rizskoch. Voltunk mult héten a Kereskedelmi Múzeumba. Szombaton Uránia, utána vasárnap, hétfőn csak tizenkettőig van előadás.

okt. 6.

Aradi vértanuk, nincs sulis, ünnepélyt elblicceltem. Hazajövet találkoztam Gárdossal, mondta, hogy semmi se volt, diri beszélt, aztán Földessy a vértanukról, Sebők szavalt, de sügtak és erre összezavarodott. Mondta, hogy tanrendben újítás van, fizika helyett kedden kilenctől tizig történelem. Gerő elmegy az iskolától. Délután megvettem a szépiát, a nullkörzöt és gummit, maradt ötvenhét, és megcsináltam az ábrázoló rajzot, nagyon szép volt de a végén a kihuzóból kifolyt a tuss, valahogy kivakartam. Elhatároztam, hogy ezentúl mindig hordok iránytűt. Most az uccaiban ülök, de a sublód előtt, mert az asztal tele van a friss fehéremüvel amit hoztak. Mindjárt vacsorázunk, ebédre mákosrétes volt.

nov. 2.

Elhatároztam, hogy ezentúl fontosabb dolgaimat titkos írással írom. Minden betű helyett az ábécében az utána következő második betűt írom. Oc dgfcekbvco hkbkmdrn. Vagy esetleg fordítva írom a szavakat. Matpak lótopap totnirof aráinél ed mettötlökle. Ma olvastam Jókaitól Szerelem komédiásai, gyönyörű szép. Grant kapitány gyermekeibe az emberevöknél tartok, elég érdekes. Holnap önképzőköri ülés lesz, beneveztem szavalásra, esetleg pályázom az értekezésre is. Ma nagyon röhögtünk, Prém azt mondta, hogy micsoda marhaságot olvasok én, mialatt ő magyaráz, mire kivittem, mire kiderült, hogy az ő könyve volt, amit ő írt. Mértanból jól állok, de még javítani fogok karácsonyig, magyarból egy felesre állok, dolgozat ²/₃, de még lesz egy iskolai dolgozat. Nagyon kíváncsi vagyok a bizonyítványomra.

² Szöveghiány! (az elektronikus változat szerk.)

dec. 6.

Uránia. „A jégvilág” c. darabot adták, jó volt a fűrészkes hal. Csináltunk dobtapsot, mire az igazgató lekiabált a páholyból, hogy az egész iskolát hazakergeti, nagyon röhögünk Gárdossal, minden kép után állathangot utánoztunk és mondtuk „Náttyon szép! Náttyon szép!” - és minden képnél olyan hangosan álmélkodtunk, hogy milyen gyönyörű, hogy a felolvasó egész büszke volt és minden kép után úgy nézett szét, mintha ő festette volna. Kivettem a könyvtárból „Servadac Hektort”, este olvasok majd. Délután bent voltam a plébánia-kertben és eperfalevelet szedtem a hernyóknak, ja igaz, megölték a kínai császárt, nagy forradalom lesz. Nem férnek a bőrökbe ezek a kínaiak! Mostan az udvariba ülök, holnap nem lesz sulis. Átnéztem a történelmet és megcsináltam az ábrázolót, kúp lefordítása az első kúpsíkba, jó nehéz volt.

febr. 14.

Ma beírtak az osztálykönyvbe, mert a Jákó rámfogta, hogy a manzsettámra írtam a puskát, pedig nem is természetrajzból írtam, hanem németből. Annyi baj legyen, majd megkérem az osztályfőnököt, hogy húzzon ki. Ma Shakespearetől olvastam Hamletet, igen jó tragédia a nagy brit költő tollából. Ma egész nap olyan szomorú voltam, nem is tudtam etetni a hernyókat. Tulajdonképpen miért is él az ember? „Lenni vagy nem lenni ez itt a kérdés”, mint ahogy Shakespeare mondja Hamletben. Arra gondoltam, hogy milyen kár az ifjúságért, mely elmúlik és hogy én már sohase leszek olyan vidám és elégedett, mint a harmadikban. Hiába! az élet nem olyan víg dolog!... de hagyjuk!...

Lógok a szeren

Lógok a szeren.

Azt, hogy az izmaim még fejletlenek s mellem is szükecske, azt én jól tudom. De nem tudhatjátok, hogy mi lakik bennem. Én is csak homályosan sejtem, borzongva gondolok rá, olyankor, mikor könnyedén simul rám a tornatricot és lábam gummicipősen szökdel a tornaterem csertörmelékében. Igaz: Wlach ötven kilós súlyokat emelget és Bányai Miklós megcsinálja nyujtón a nagyhalált. De ő bennük, ugye, nyers erők dolgoznak csak, formátlan ösztönök - énbennem pedig az Akarat lakozik. Bányai képtelen megérteni a „savoir” ige ragozását és Wlachnak én csináltam meg az algebrai dolgozatot. Én másféle ember vagyok. Én értem a tudományokat és egyelőre nem tudom megcsinálni a vállállást a korlátton - de mi lesz, ha egyszer mégis megtanulom? Csodálatos lény jelenik meg ez esetben a világ szinpadán; tüneményes ember, akihez képest Jókai hősei közönséges tucat-emberek. Képzeljétek el, hogy egy napon ilyenféle ujságcikk jelenik meg a lapokban: „Érthetetlen és nagyszerű előadás kápráztatta el tegnap a Vigadó disztermében összegyűlt álmélgató közönséget. Egy fiatalember, akiről eddig senkise tudott (itt az én nevem következik) jelent meg a dobogón s „Az élet értelme másodfokú egyenletekben” című előadásban tökéletes francia nyelven, megoldotta a világnak rejtélyét, amin eddig hiába fáradoztak a legnagyobb elmék - s mindezt oly nagyszerű előadóművészettel, hogy a jelenvolt világhírű színészek sírva tolongtak a dobogó felé, hogy kezetszoríthassanak az alig tizenhatéves zsenivel. De az ifjú szerényen és nyugodtan mosolygott csupán s egy váratlan mozdulattal az asztalra ugorva, kézállásba helyezkedett, majd három salto mortálét csinálva a megdöbönt közönség fölött, elkapta a feje fölött huzódó vasrudat s azon szédítő halálforgásokat végezve, átugrott a kilencméternyire elhelyezett kályhára, de úgy, hogy kézállásba maradt azért, s előbbi előadását ebben a helyzetben folytatta, nyugodt és behizelgő modorban, végleg megoldva a nagyszerű problémát...”

Lógok a szeren.

Ti ezen csodálkoztok, mert nem tudjátok elképzelni, hogy lehet ember, aki mindenben egyformán tökéletes. Ti öregek és konzervatívok vagytok és azt hiszitek, hogy a világ ezentúl is csak olyan lesz, mint eddig és elfelejtitek, hogy egyszer eljön majd az érettségi. Ti nem tudjátok például elképzelni, hogy lehet majd esetleg egy miniszterelnök (a nevét szerénységem tiltja megsejtenni veletek) aki egy napon, miután szenttelen és nyugodt hangon bejelentette az országgyűlésnek, hogy néhány jólmegfontolt diplomáciai művelettel, amikről eddig nem akart beszélni, mert nem a szavak embere, sikerült Angliát, mint egyszerű gyarmatot, Magyarországhoz csatolni s ezt ezennel tudatja a tisztelt Házzal - mondom, miután ezt szenttelen és hideg hangon előadta, nem törődve az ordító és ujjongó képviselőkkel, akik vállukra akarják emelni, hirtelen vivóállásba helyezkedik s egy szédítő, eddig ismeretlen dzeiu-dzsicu fogással, ott, a miniszterelnöki emelvényen, két vállára fekteti azt az ausztráliai világbirkózóbajnokot, akit az angol ellenzék orvul elhelyezett az emelvény belsejében, hogy a legnagyobb európai férfit megölje. Ti nem tudjátok elképzelni, hogy valaki délelőtt, mint Főakadémikus előadást tart az egyetemi tanároknak, délután pedig megnyeri a hátúszás és függeszkedés világbajnokságát, mellesleg a rudugrását is esetleg, hogy aztán este az ámuló közönség előtt hajlongjon, mely a Nemzeti Színházban ugyanezen ifjú drámájának ötszázadik előadását tapsolja orkán gyanánt. Ez a rendkívüli ifjú nem azért találta fel a holdbarepülőgépet, mintha nem tudná megkeresni a kenyérét laufmétéval is, melyben virtuóz - ez a rendkívüli férfi időnként hanyag mozdulattal rúg be harminckét gólt az Eftécé, vagy a Mac kapujába, mely csapatok együttes erővel sem birnak vele, aki egyedül áll ki ellenök.

Lógok a szeren.

Na jó, jó, egyelőre persze még egy kicsit gyakorolni kell magamat. A lélek jóllehet kész, de a test erőtlén és a szereket nagyon ravasz emberek találták ki. Síkos a pózna és pontos megfigyelések alapján állíthatom, hogy fölül, a vége felé lényegesen nehezebben mászható, mint eleinte; holott a felületes szemlélő azt hihetné, hogy mindenütt egyformán vastag és egyformán síkos. Azonkívül az a disznó Bauer mindig a vékonyabb póznához ugrik és rámhagyja a vastagot. A negyedik-ötödik fogás után egészen más az ember világnézlete, mint odalent volt s egyszerre világosan látom, milyen gyermekes hiúság volna nagy szerencsétlenségnek tekinteni, hogy Bauer előbb lesz fönt, mint én. Nem kell a dolgokat elhamarkodni. Lám, vannak hebehurgya és szeles emberek, akik magasugrásnál nekirugaszkodnak, nagy svungot vesznek, rádobbantanak az ugródeszkára, földobják magukat és gyakran leverik a mércét. Én nem általam magam hiú reményekkel. Eleinte persze - istenem, az ember fiatal és tüzes - én is bizom a jövőben, sasszemekkel mérem a távolságot, meg a mérce magasságát: apró léptekkel kezdem, nekilódulok s már látom magam, repülve lebegni a mérce fölött. De az utolsó pillanatban bölcs rezignáció fog el, közvetlen a mérce előtt - micsoda ostobaság, gondolom és szerényen, mint egy ibolya, lehajtott fejjel bujok át alatta, olyan ember szelíd és megadó modorában, akinek eszéágában se volt ugrorni, csak egy kicsit sétálni akart.

Lógok a szeren.

Utóvégre, ha meggondoljuk, tulajdonképpen micsoda marhaság az egész - ez az egész intézmény, melyben minden arra megy ki, hogy az emberi testrészek közül lehetőleg egy se maradjon azon a helyen, ahová az isten teremtette, hanem lehetőleg olyan helyzetet foglaljon el, amelyre az illető testrész soha életében nem számított. Két lábam a levegőben kalimpál, térdem kifordul, csuklóm becsuklik, hajam a szemembe lóg, a vér a fejembe tolul - a padló felszalad a plafonra és tótágast állanak a falak. S ehhez az undorító és lehetetlen állapothoz, mig kilógó nyelvvel keresem az egyensúlyt s próbálom áthúzni hasamat a vékony vasrúd mögött, teljes bizonytalanságban afölött, vajjon a föld, vagy a csillagos ég felé közeledem-e - ehhez az állapothoz valaki, egy vad külsejű férfi állandóan bömböl valamit felém - „homoríts!” „homoríts!” ezt bömböli s az én vérbeborult értelmem távolról sejti csak, mit ért ez alatt a szó alatt - valamit ki kell feszíteni, igen, valamit behajtani és valamit kiegyenesíteni, - de hogy mi legyen az, láb, derék, csipő s ha azt már tudom: vajjon melyik irányban keresendő az illető testrész: - minderre, ugy-e, nem kívánhatjátok, hogy válaszoljak, ilyen állapotban. Rugok egyet, előre vagy hátra, mindegy - kinyitom a szájamat, a szemem becsukom - undorral és kétségbeesve eleresztem kezemmel a szert és hátam nagyot nyekken a vastag szőnyegen. Hála istennek - nevetettek már. Az ördög vigye az egész tornaünnepélyt, a benevezést, az első díjat - majom lesz, aki megnyeri.

A vésztanács

Távol áll tőlem, hogy arrogáljam magamnak, mintha a most bekövetkezett nagy eseményeket anticipáltam volna; jelen tanulmányomnak egyszerűen csak az a célja, hogy rávilágítson bizonyos eseményekre, melyeknek már 1898-ban nagyjában szemlélő tanuja és némiképp szerényen cselekvő szereplője voltam. Nem tudom, mekkora jelentősége lehet feljegyzéseimnek a világháború oknyomozó történetében, a magam részéről nem békülhetnék ki lelkiismerettemmel, ha akár óvatosságból, akár szerénységből elhallgatnék olyan adalékokat, melyeknek véletlenül jutottam birtokába; de amelyeknek történelmi jelentősége talán nagyobb, semhogy közlésüket mellőzhetném azzal az önmegnyugtatóssal, hogy én ezzel a jelentőséggel nem vagyok teljesen tisztában.

Nyilvánosságra bocsátom hát azt, amit a dologról tudok, minden reflexió, vagy kritika nélkül, talán lazán és rendszertelenül, de őszintén, nevekkkel és évszámokkal. A többit, hogy adataim mennyiben magyarázzák a ma eseményeit, s mennyiben vetnek rájuk világosságot, ennek megítélését azokra bízom, akik többet értenek ehhez: a politikusokra és történelemírókra. Igyekszem röviden és szárazon ragaszkodni a tényekhez.

Én Rogyákkal már 1898 szeptemberében ismerkedtem meg; szorosabbá ez a nexus azonban csak novemberben lett, mikor én, bizonyos adminisztratív körülmények folytán, melyek itt nem bírnak fontossággal, a hatodik padba kerültem, jobbról negyediknek. Hátam mögött, de inkább balra, Zsemlye Tivadar ült és Rogyák előtt Singer. Ennek, mint látni fogjuk, fontos jelentősége van az egész dologban.

A lényeges mégis az, hogy én már novemberben olyan belső viszonyban voltam Rogyákkal, hogy már akkor egész bizalmasan beszélt nekem politikai állásfoglalásáról, anélkül hogy ebben az időben sejthettem volna valamit ennek az érdekes embernek a programjából. Elhatározó eseményeknek kellett közbejönniök, hogy világossá váljon előttem, miszerint itt nem egyszerűen meggyőződésről, vagy felfogásról van szó, hanem nyílt programról és radikális tervről.

Erről az elhatározó eseményről én november végén értesültem. Rogyákat egy reggel izgatott és heves beszélgetésben találtam Singerrel. Áthajolt a pad fölött, élénk taglejtésekkel suttoztak. Singer igen komolynak látszott, keveset beszélt, de éreztem, hogy döntő fontosságú kijelentéseket tesz. Érkezésemre hirtelen elhallgattak. Ez a bizalmatlanság nem sértett, mert ekkor még nem voltam annyira beavatva a dolgokba (később is óvatosak voltak velem szemben), hogy érdemlegesen részt vehettem volna a társalgásban. Tízpercben a folyosón találkoztam Rogyákkal. Ez alkalommal tapintatosan néhány kérdést intéztem hozzá. Láthatóan zavarba jött és kitérő választ adott. Singer már valamivel közlékenyebb volt. Megtudtam, hogy a Rogyák-Zsemlye-ügy, mely már régóta válsággal fenyegetett, ma reggel olyan fordulatot vett, amit már nem lehet tisztán diplomáciai úton elintézni.

Arról régebben tudtam, hogy Rogyák és Zsemlye Tivadar között áthidalhatatlan elvi ellentétek állanak fenn. Rogyák, mint a radikális program pártfőnöke, Zsemlyét pánjassz aspirációkkal vádolta; - tudnivaló, hogy abban az időben a jasszok valóságos rémuralmat csináltak a Józsefvárosban és messzeható befolyásuk már a Rigó-utcában is éreztette hatását. Arról suttoztak néhányan, hogy kémeik közénk furakodtak, beiratkoztak az ötödik, hatodik osztályba, mintha igazi Tanulók volnának. Zsemlye Tivadar nyíltan tagadta, mintha a jasszokkal bármiféle politikai vonatkozásban állana; esetleges jassz-ismeretségei pusztán magántermészetűek és nem sértik a Rigó-utca vitális érdekeit. Ezzel szemben Rogyák néhányszor, a tízpercben,

nagyon is érthető alluziókkal figyelmeztette Zsemlyét az efféle titkos fondorlatok veszélyeire: a viszony egyre kényesebbé vált közöttük. Ma reggel aztán, váratlanul, látszólag indifferens kérdésben, éles összeszólalkozás volt kettejük közt az Osztályban. Ez alkalommal Zsemlye Tivadar, indulatában megfélemlítve az elővigyázatáról, azzal fenyegette meg Rogyákat és párthiveit, hogy hat órákor, hazamenet dorongokkal felfegyverkezett jasszok támadják meg az Osztályt.

Később, belátván elhamarkodott kijelentésének rendkívüli fontosságát, igyekezett visszazívni a dolgot és azt állította, hogy neki ebben a dologban semmi szerepe nincsen, hitelesen nem tud semmit az egészről, és neki is csak úgy mondták. Rogyák ezt már nem vette tudomásul, azonnal megszüntette Zsemlye Tivadarral a tárgyalást és Singerrel visszavonult tanácskozni.

Igy álltak a dolgok délelőtt tizenegy órákor. A helyzet képét töredékes megjegyzésekből rekonstruáltam, - Singer és Rogyák, a nehéz órák felelősségét érezve, csak a legnagyobb tartózkodással beszéltek a helyzetről. Még tizenegy előtt, óra alatt, a padon át küldött Marconi-lökdösést kaptam Zsemlyétől, melyben becsületisten terhe alatt felszólított, hogy óra után várjam meg a kapunál, rendkívüli fontosságú közlései vannak a számomra. Bár akkor még nem értettem annyira a helyzetet, hogy beláthatam volna európai következményeit egy esetleges összeütközésnek, mely a jasszok és a Rigó-utca közötti diplomáciai viszonyt beállítaná: ösztönszerűen éreztem, hogy ebben a kérdésben Rogyákék mellé kell állanom, és Zsemlye Tivadar felszólítására, hogy tárgyaljak vele, kitérő választ adtam.

Rogyák, aki tanuja volt lojális viselkedésemnek, nem szólt, de éreztem, hogy bennem való bizalma nagyban megerősödött. Azzal az udvarias, de rövid komolysággal, amit azóta se tapasztaltam államférfiuban, tudtomra adta utóbb, hogy ha nincs kifogásom ellen, tizenkettőkor szívesen lát a Mária Terézia-téren, ahol Singerrel „vésztanácsi előharcban” (így fejezte ki magát) megbeszéljük a teendőket.

Dobogó szívvvel jelentem meg a megjelölt időben és helyen. A nagy dolgok, melyeknek így gyújtópontjába kerültem, remegő és büszke izgalommal töltöttek el, - ezt az izgalmat azonban palástolni igyekeztem, látva azt a komoly, majdnem gunyos nyugalmat, amivel ez a két nagyszabású férfi megbeszélte az óriási horderejű teendőket. Bár nem fogtam fel egészen az összefüggéseket, igyekeztem utánozni az ő fölényes, határozott modorukat, titokban szégyelve, de be nem vallva, hogy a szakkifejezéseket nem mindig értettem meg.

Singer az általános helyzet vázolásával kezdte. Zsemlye Tivadar mai kijelentése oda enged következtetni, hogy a jasszok árulást követtek el (az „árulás” szó igen gyakran fordult elő ezen a haditanácson) és így, a Rigó-utca e perben vész bajviszonyba került részint Zsemlye Tivadarral, részint azokkal a jasszokkal, akik már tanév elején titokban fenyegetőztek, hogy a B) osztályt földalatti pisztolyokkal megtámadják. Ezt tovább nem lehet tűrni, hacsak nem akarjuk, hogy egy napon a késekkel felfegyverzett jasszok, este, a sötétben, fejbőrünket levágják. A válságos helyzetért Zsemlye felelős, - e pontban haladéktalanul intézkedni kell.

Singer szavaira Rogyák azzal a hanyag nyugalommal, mely valósággal megborzongatott, kijelentette, hogy ő hajlandó Zsemlye Tivadarral vészpárbajt vívni, meghívott törzsfőnökök előtt, persze csak angolul. Ehhez ragaszkodott és ahhoz is, hogy Zsemlyét előzőleg két vészhadnagy vizsgálja meg, hogy nem rejteget-e páncélt, ami, ugy-e, árulás volna. Singer bólintott és könnyedén megjegyezte, hogy az árulásra ő már régen készült s tekintve, hogy atyjának a Bakonyban óriási földalatti vas-telepei vannak, máris intézkedett, hogy nyolcezer vízhatlan páncélt készítsenek, amit a trikó alatt lehet hordani, anélkül, hogy bárki is észrevenné. A munkások hónapok óta serényen dolgoznak, s a napokban megérkezik az első szállítmány, mintegy háromezer darab. Ha a jasszok árulás révén meg tudtak volna valamit a dologról, és

ők is szereznének valahonnan páncélt, arra az esetre néhány száz vasruhát is csináltatott, vascipőket, vasnadrágot és teljes vas trikót. A vészpárbajhoz különben ő is hozzájárult, azzal a megszorítással, hogy a vészhadnagyok helyett inkább farmereket kellene hívni, ezekben jobban meg lehet bízni.

Abban az időben kicsit félénk voltam s így sokáig nem mertem megszólalni. Éreztem azonban, hogy tekintélyem így nagyon alászáll s így zavartan és pirulva én is megszólaltam s felvettem a kérdést, vajjon nem volna-e jobb, ha Zsemlye Tivadart egyszerűen lefejeztetnénk? Hiszen, ha kimondjuk, hogy tényleg árulás történt, ennek nem volna semmi akadálya.

Bár nem mutatták, magam is meglepetve éreztem, hogy indítványom meglepte a vésztanácsot. Singer hosszabb beszédben válaszolt, melyben kifejtette, hogy az ötlet magában nem volna rossz, csak az a baj, hogy hadüzenet nélkül az ilyesmit nem lehet megcsinálni, mert hiszen ez (a következő kifejezést sokáig kereste), mert hiszen ez kelepce volna. Rogyák azonnal hozzájárult ehhez a felfogáshoz. Hevesen magyarázni kezdte, hogy jellembeccsület szempontjából hadüzenet nélkül képtelenség kelepcezt indítani (így mondta), ennek megvan a maga módja. Különben a kelepce nagyon kényes dolog, ehhez külön megállapodás kell és sok feltétel, amit mind tisztázni kellene és e pillanatban nem tudja egészen biztosan, vajjon jasszokkal szemben jogosult-e a kelepce; ezt még bővebben meg kellene beszélnie barátjával, a hadvezérrel, akivel esténként találkozni szokott s aki nehéz háborus kérdésekben az ő tanácsadója. Nehogy azonban közben ismét elrontson mindent az árulás, azt ajánlja, hogy kelepce helyett indítsunk csatát, még pedig haladéktalanul.

Singer ehhez hozzájárult. Most már csak a formai kérdések voltak hátra: elsősorban persze a zászló. Singer megígérte, hogy másnapra behozza a zászlót, a hozzávaló bélyegzővel, amit az ő atyja már régebben megcsináltatott és eddig az íróasztalon tartogatott várva, míg szükség lesz rá. Rogyáknak itt újabb nehézség ötlött eszébe. - Honnan szerezzük a prédát? - kérdezte. - Hiszen préda nélkül hozzá se kezdhetünk a csatához, hogy így fejezze ki magát. Singer egy pillanatra zavarba jött. Ekkor megint megszólaltam s azt ajánlottam, hogy a prédát talán gyűjtés útján lehetne beszerezni. Mindjárt megbántam elhamarkodott közbeszólásomat, mert mind a ketten hirtelen elhallgattak, összenéztek és gunyosan elmosolyodtak. Megint elpirultam és zavartan dadogtam valamit, hogy hiszen nem úgy értem, mire Rogyák atyásan magyarázó, fölényes jóindulattal fölvilágosított, hogy a prédát nem lehet gyűjteni, mert hiszen az egy vérengző állat és a csatába két rendőr szokta vinni láncon, a sereg előtt, közvetlenül a zászló mellett.

Ebben állapotunk meg. A tanácskozás után Rogyák vészesköt vett tőlünk, hogy nem követünk el árulást.

Másnap kilenc órakor meginterpeláltam Rogyákat, hogyan állunk a háborúval. Azt felelte, hogy Singer nem kapta meg a páncélokot, mert a hajó, amely Bakonyból hozza a holmit, zátonyra futott.

Később közölte velem, hogy az egész dolgot el kell halasztani bizonytalan időre, mert karácsony előtt, míg meg nem tudjuk, hogy leszünk az okiratokkal, az egész dolog nem tényvalóság. Biztosított azonban, hogy az előkészületek minden irányban folynak. A mozgalom egyre terjed, hogy a zászló igenis megvan már és hogy egész Amerika tud már a dologról. Kaliforniával való szövetségünk már biztos és csak az alkalmas időt várja, hogy egészen csendben és szerényen, anélkül, hogy valaki észrevenné, megindítsa a világcsatát.

Ennyi az, amit az 1898-iki vésztanácsról tudok. Hosszu ideig nem foglalkoztam a dologgal. 1899-ben a reáliskola első osztályába iratkoztam és évekig egyéb tanulmányok foglaltak le. E nagy események juttatták eszembe mindazt, amit megírtam. Az összefüggések felismerését, ismétlem, azokra bizom, akik erre nálam hivatottabbak.

Hazudok

Kezdetben voltak a betűk és én így szóltam: „úr ír”. Az úr, akiről itt szó volt, magas ember volt, fején fényes cilinderrel - hogy miről és mit ír, arról kevés sejtelmem volt, de éppen azért izgatott ez a kérdés. Egyik barátomtól megkérdeztem, de az kitérő választ adott.

Egy másik barátom engem kérdezett, hogy mi hol lakunk. Az uccát nem tudtam pontosan megmondani, de biztosítottam, hogy Pesten az a legelőkelőbb ucca. További kérdésekre kissé zárkózottan, mint olyan ember, aki magánügyeiről nem szívesen nyilatkozik, - de rövidségéhez képest elég plasztikus válaszban elmondtam neki, hogy mi csak néhány éve lakunk itt, azelőtt a Bakonyban birlaltunk szerény kastélyt, a hozzávaló ménessel és két wigwammal. Meg voltam róla győződve, hogy a barátom nem tudja, mi az a wigwam és bosszantott hogy nem kérdezi, tehát úgy tesz, mintha tudná.

Barátom azonban nem kérdezte, sőt a saját dolgaira tért és elmondta hogy náluk vettek egy fürdőkádat. Könnyedén bólintottam és megjegyeztem, hogy nálunk van már ugyan négy kád, egy az ebédlőben, egy az írószobában és kettő a wigwamban, de tudomásom szerint most vesznek a hozzám tartozók még ötöt, melyek közül kettőre rácsavarható laterna magicát szereltek fel és egy kis gépet, amelynek segítségével a fürdőkád magától mozog, mikor benne ülök, - sétál, forog, sőt egy kicsit - egy egész picikét - fel is tud emelkedni a levegőbe.

Arra a figyelmeztetésre, hogy hiszen a wigwamok bakonyi kastélyunkban vannak és nem itt Pesten, megmagyaráztam, hogy itteni lakásunk csak ideiglenes és hogy a kastélyt most alakítják át amerikai rendszerűvé. Megjegyeztem, hogy e célból éveig tanulmányoztam Amerikát, mert apám engem bizott meg ezzel a jelentéktelen dologgal, egy kicsiny, de tartós gőzhajót bocsátott rendelkezésemre: - akkora az egész, mint ez a pad, de nekem igazán nem kellett nagyobb, fő, hogy a vitorlát derék gépem mindig jól hajtotta és így néhány hónap alatt megtettem az utat. Őszintén bevallottam, mert nem szerettem a hazudozást, hogy a kis gőzhajó már nincsen meg, - egy gyárbaadtuk, ahol mostan tágítják egy kicsit.

Ezután bizonyára abba hagytam volna a témát, mert akkoriban még nem voltam barátja a fecsegésnek és dicsekedni se szerettem: - de hát mit tehettem, a barátom kíváncsiskodott és tudni óhajtott, milyen rangom volt a hajón. Mosolyognom kellett ezen a naivságon és tartózkodó, de nem barátságosan leereszkedéssel megmagyaráztam neki, hogy ezen a hajón nincsenek rangok és ilyenre én nem is reflektáltam, - különben pedig egy régebbi tengerész-útam alkalmából, amiről most nem akarok beszélni, megkaptam a másodtábornoki kinevezést és címet és én teljesen megvoltam elégedve ezzel.

Barátomat érdekelte, hogy rablókkal nem találkoztam-e abban az időben. Jóllelkűen megmagyaráztam, hogy a tengeri rablók csak vitorlášhajókat támadnak meg: - s ha efajta kalandokban volt némi szerény szerepem, az csak szárazföldi rablókkal és gyilkosokkal kapcsolatban történhetett, akiket apámmal együtt hajtottunk a bakonyi rengetegben. A felidézett emlékek hatása alatt elmondtam egyik érdekes hajtásunkat, mikor tizenkét rablót és négy gyilkost hajtottunk almáspejkón, akik fára másztak előlünk, mire apám addig rázta a fát, míg négy rabló és - ha jól emlékszem - egy gyilkos leesett. Ezek közül hármat otthon megszelídítettünk és a kisebb házimunkák elvégzésére szoktattunk.

Láttam, hogy barátomat meglepik az apámról mondottak: megkértem tehát, ne szóljon senkinek ezekről a dolgokról, mert nem szeretem, ha kérdezősködésekkel zaklatnak. Apám valamikor megállított két lokomotívot félkézzel és emiatt most nagyon nehéz a helyzetünk, - kiderült ugyanis, hogy a lokomotívok az ellenségé voltak és emiatt apámnak sok baja volt az

ellenséggel. Ha megigérné, már mint a barátom, hogy igazán nem említi senkinek ezt a dolgot, akkor - titoktartásra - közölném vele, hogy a király saját maga volt kénytelen beleavatkozni az ügyekbe. Egy reggel személyesen megjelent bakonyi kastélyunkban, - még egyszer figyelmeztetem, ne említsen erről semmit, mert súlyos politikai következményei lehetnek, ha valaki megtudja. Szóval, - ha igazán érdeklik ilyen jelentéktelen dolgok, amiknek én kevés fontosságot tulajdonítok, - megjelent a király és igen kérte apámat, ne ingerelné az ellenséget. Apám becsületére hivatkozott, de aztán megegyeztek valamiben, azt én nem tudhatom, hogy miben, mert engem nem vontak bele a tanácskozásba. Különben pedig a fagyaltosgépekre kellett felügyelnem, mert akkor egész nap fagyaltot ettünk, - nem úgy említem ezt, mint kivételes dolgot, mert őszintén szólva, mi reggelire fagyaltot és csokoládét szoktunk enni, - de akkor délben is fagyalt volt.

Barátom figyelmesen hallgatott végig és egy üveget mutatott, amivel a betűket nagyobbak lehetett látni. Mosolyogva jegyeztem meg, hogy ismerem ezt a szerszámot, hiszen nekünk otthon van egy há... három méter nagy darab belőle, amibe ha belenéz az ember, egy betűt akkorának lát, mint egy kisebb ház, - ezzel az üveggel mi gyakran nézzük a csillagokat. Ó igen, nagyon helyes kérdés, a Mars-csillagot is szoktuk nézni vele. Hogy mekkorának látjuk? Na, nem nagynak, - akkorának talán, mint az Erzsébettér - de viszont nagyon tisztán és világosan meg tudjuk különböztetni az egyes tárgyakat.

Ó igen, elég érdekes dolgok, amiket látunk. A Marson főleg hangyák vannak, de akkora mindegyik, mint nálunk egy ember. Páncélos hangyák vannak és repülő hangyák, és mondhatom, jelenleg éppen nagy a mozgalom; tudni kell ugyanis, hogy kétféle hangya van a Marson; vörös hangyák és fekete hangyák, és ezek éppen háborúban vannak egymással.

A részleteket aznap nem mondhattam már el a barátomnak, de hazafelé, útközben, összeszedtem gondolataimat a vörös és fekete hangyákkal kapcsolatban, hogy másnap, ha megint szóba kerül ez a dolog, helyes válaszokat adhassak tudnivágyó barátomnak.

Másnap, mikor barátom megint előhozakodott az üveggel, már örömmel értesíthettem őt, hogy az előtte való este - direkt az ő kedvéért - behatóan tanulmányoztam a hangyaháborút, jó teleszkópom segítségével. A vörös hangyák hadállása most elég jó, mondtam, - egy nagy hegy mögött helyezkedtek el és készülnek átkelni a folyón zárt sorokban, a vöröshangyakirály vezetése alatt, aki nyolcszázmillió vöröshangyát vezényel. Érdeklődésére megígértem, hogy holnapra áttanulmányozom a fekete hangyák hadállását is, és bővebben referálok a fekete hangyakirályról, aki már most is rokonszenves nekem, mert haláltmegvető bátorsággal védte magát egy hegyszorosban, ahol gondolkodva sétált éppen, midőn egy barlangból vöröshangya ugrott elő és kardját lobogtatva rátámadott.

Hazamenet főleg a fekete hangya-királyal foglalkoztam. A vörös hangyával szemben tanusított viselkedése mondhatatlanul meghatott engem is. Éreztem, hogy ilyen viselkedéshez nemcsak roppant testi erő és bátorság kell, de őszintén szólva, olyan lelkiismeretesség, mely a gonosz és áruló támadásokkal szemben éppoly kérlelhetetlen szigort vált ki egy királyból, mintahogy jóvá és könyörületesé hangolja őt saját népével, az özvegyekkel és árvákkal és más védtelenekkel szemben.

Biztos voltam benne, hogy a fekete hangyakirály előbb-utóbb győzni fog, de barátomnak ezt nem mondtam meg. Tudtam, hogy a fekete hangyakirály fölényes győzelme csak akkor hat rá teljes erővel, ha előbb végigkíséri a megpróbáltatások egész kálváriáján: - közöltem hát vele, hogy a vörös és fekete hangyák között kitört háború egy óriási mű anyagát képezi; ez a mű egy akkora könyvben van leírva, mint ez a ház, ennek a könyvnek a lapjait gépek hajtják és az

ember egy hidon állva olvassa a lapokat: - egy lap akkora, hogy a felére rá lehet írni az egész Robinzont. A hangyák háborúja négyezerkétszáz lap hosszú lesz.

És aznap, hazamenet, részleteket dolgoztam ki magamban, hogy másnapra kész legyen az anyagom. Két hangya összebeszél, hogy elárulja a fekete hangyakirályt, - egy sötét völgyben találkoznak és éjnek évadján megtámadják a palotát. Szerencsére a hangyakirályné ébren van és figyelmezteti férjét. Azonnal fellármázzák a tábornokot, két főhangya vezérlete alatt megindul a tenger felé...

Erről a fekete, kanyargó rajról beszéltem másnap. Távolság a tenger vize csillog a lemenő nap fényében. Vadregényes hegyek és végtelen lapályok váltakoznak. Az erdők mélyében, fák között, bokrok árnyában rejtekeznek és figyelnek a vörös hangyák. Órák kérdése, mikor törnek elő... A fekete raj komoran, baljós nyugalommal, összenyüzögve zúdul le a völgyre...

Igy lettem íróvá.

Szerelem

Tizennégy éves koromban, augusztusban, esténként a nyaraló előtt sétálgattam Horovetznével, aki mellettünk lakott és megbarátkozott velem. Halvány, kékszemű gyerek voltam, és akkoriban tengerész akartam lenni. Horovetzné férje három hétre elutazott, a fiatal asszony egészen egyedül volt. Fehérpettyes, világoskék ruha volt rajta, szalaggal a derékon és bő, nyitott ujjak. Az arca most már csak úgy van előttem, mint egy tojásdad, kicsit sárgásfehér folt, pár halvány és derengő vonallal alul - egyebet alig látok belőle. De akkor nagyon jól ismertem és néhány nap múlva nélkülözhetetlen alkatrésze lett annak a ködös, rejtelmes képnek, amit Világról és Jövőről festettem a szemeim elé.

Különben, azt hiszem, szép volt. Talán az ő szája körül láttam először azt a fölényes és öntudatos vonást, amit azóta minden asszonyi arcon keresek. Akkor magamban ezt a vonást okosságának neveztem, mert még nem tudtam, mit jelent. Tizennégy éves voltam és úgy volt, hogy kimegyek a tengerre, nagyon messze, minél messzibb.

Tulajdonképpen most már bevallhatom (néhány év óta úgy kezdem érezni, már nem igen lesz belőlem, tengerész), tulajdonképpen az éjszaki sarkról volt szó: de erről nem beszéltem Horovetznének. Horovetzné csak annyit tudott, hogy nagyon messze, minél messzebb. A folyamodványt megmutattam neki, amit az Akadémiához intéztem. És röviden, néhány férfias és rideg szóban vázoltam neki a hajósinas életét és hogy miként temetik el, éjben és viharban, ha a villám lesújtja fönt az árbóckosár tetején.

- Az embert szépen széthuzzák, spárgával összekötik a lábát, egy darab követ tesznek rá, aztán - zsuppsz!

Nem időztem sokat e tárgynál, éreztetve, hogy ezen már nem lehet segíteni, kár beszélni róla. Horovetznét nagysádnak neveztem, bizonyos fáradt jóindulattal, melyben jelezve volt, hogy percre sem felejttem el a kettőnek közt fennálló kivételes viszonyt és hogy cinizmusomon nem kell megdöbbennie: olyan ember beszél, aki valamikor maga is tudott érezni, de az élet keménnyé és fásulttá edzette.

Többnyire éles és szatirikus voltam: paradoxonokban beszéltem, holmi gunyos világításba helyezve minden kérdést és eszmét, amivel az emberiség valaha foglalkozott. Horovetzné felelgetett. Egy-egy megjegyzésemre arcát csodálkozó és meglepett mosoly futotta be és érdeklődve közelebb hajolt. Éreztem, hogy intelligenciám megdöbbeneti és elhallgattam. „S ha tudnád, ki vagyok”, gondoltam.

Okos asszony. Okos szája van. Mondottam magamban este, a vánkoson és egyszerre éreztem, hogy remegek. Közbe zavarosan jöttek a rendes képek: végtelen vizlap, csillagos ég mélyében - vizlap, mely távol a csillagokig ér. Repülőgépem, a fehér vitorlás, lassan készült a homályban. Szárnyait szétvetette és uszni kezdett: most a Plejadok csillagképéből vált ki kemény körvonala: két kezem ráfeszült a kormánylapátra és a gép feljebb suhant. A bolygók halvány korongja nagyobbodott. Különösen a Neptuné: tudtam róla, hogy gomolygó ködökből áll, víz és szárazföld még nem vált szét, laza, óriási tömegében és sűrű páráiban fantasztikus árnyak nyújtóznak. Messziről a Nap: egy derengő csillag, átrémlik a ködön. A Föld picit, gombostűnyi hunyorgás, mély boltozat távolában. S akkor először fogott el valami nehéz, idegen fájdalom, hogy oly messze van, oly messze és megdöbbenve jutott eszembe az okos és erős száj, melyet otthagytam. Szivem elszorult és elhatároztam, hogy másnap a Tengerről és a Csillagokról beszélek majd Horovetznének és hogy beavatom őt.

És másnap este beszéltem a Tengerről és a Csillagokról.

Valami szenvedő volt akkor az arcában. Künt a kertben már aludtak a nehéz barackfák. És egyszerre, a holdfényben láttam, amint elmosolyodott.

Ismeretlen érzés volt.

- Untatom? - kérdeztem gőgösen.

- Dehogy, - mondta melegen és megkapta és hirtelen megsimogatta a kezem. - Csak valami eszembe jutott. Beszéljen, Fricike. Ez nagyon érdekes, a Naprendszerrel.

Kinyújtottam a karom és most úgy álltam ott a kerítés előtt.

- Az a sötét folt... tetszik látni... azt még nem ismerik... A többről mindről tudják már, álló csillag-e, vagy naprendszer... de azon a sötét folton még eddig nem láttak csillagot soha. Egy luk, amin keresztül valami egészen ismeretlen sötétségbe nézhetünk. De lesz majd egy gép...

És egy végtelen ivet irtam le a karommal.

Lehanyagló kezem a mellét surolta. Hirtelen elhallgattam. Elbucszott és bement. A veranda lombjai közt tűnt el a világoskék ruha.

Kint a kertben, a barackfák alatt sétálgattam akkor, zsebre tett kezekkel sétálgattam és fütyültem. A kerítésen túl oly mély és ónszinű volt a Duna: csak néha szikrázott föl valahol. A malom ablaka lélegzett a tompaságban. És egyhanguan zizegtek a csillagok: tücsök és csillag, mindig együtt láttam és hallottam őket és azt hittem, a csillagok zizegnek.

- Azt hiszem, most látott valamit belőlem - mondtam ünnepélyesen és megnyugodtam. - Kár, hogy az üstökösökről és az északi fényről már nem beszélhettem.

A kerítésre könyököltem, s arcomat, mely akkor lágy és finom és fejletlen volt még, arcomat odaszoritottam két lécz közé. Aztán behívtak és lefeküdtem. Míg az ösvényen végig haladtam, olyan érzésem volt, mintha bársonyon járnék, valami távoli és homályos dolog emelgetett föl a földről és nem éreztem a testem súlyát.

- Ó szép, - mondtam rémülten, abban a pillanatban, amint a paplant fejemre huztam. Emlékszem, hogy ájulásszerű és szédítő mámor fogott el erre a szóra: folyékony hús olajban usztam. A Tejut volt az, amiről annyit beszéltem. A tiszta és csillagos égen hömpölyögtem keresztül, folytam lefelé.

Egy óra múlva minden átmenet nélkül és egészen váratlanul a következő képet láttam:

Horovetznével állunk a Dunaparton, a malom előtt. Az asszony előrehajlik és egyszerre hal-kan, egy hajlékony és lágy mozdulattal, mintha csak jobban ki akarná nyújtani magát, belefördül a vízbe. Utánvetem magam és derékon kapom el. Egy ideig egymás körül forgat a víz. Aztán földet érek. Kiugrom és magam után vonszolom. Szemei be vannak csukva, a szája félig nyitva, csak felső fogsorát láthatom. A vállamra dobom fel, úgy, hogy feje és két keze hátul lelóg. Két vizes térde nehezen rátapad a derekamra. A langyos víz lábszáramon csorog végig. Borzasztó nehéz: nem bírom tovább. Lihegve, szándékosan megbotlom és összeroskadok. Ruhája most arcomba gyűrődik, fuldoklom. Rugdalózom, hogy kikeveredjek; mindig szorosabban tapad rám a vizes ruha és hörögve hallgatok el.

Ez a kép nagyon megrémített és majd elájultam a szégyenkezéstől, amint hirtelen eszembe jutott, hogy mit szólna Horovetzné, ha tudná ezt a gondolatom. Valami képtelennek és irtózatossá tett csak gondolni is erre. Próbáltam kómikusnak és furcsának találni, nevetni rajta, de nem ment. Szívem akadozva dobogott és Horovetzné arca egyszerre oly fájdalmasan, oly távolian, oly titkosan tűnt fel a homályból, hogy pillanatra minden tagomba zsibbadás

feküdt. A szemrehányás és kétségbeesés majd megfojtott: undort éreztem magam iránt és mélységes megvetést. Elviselhetetlen volt. Egyszerre ellenállhatatlan kényszerben jelentkezett az érzés: hogy Horovetznének azonnal és haladéktalanul elégtételt kell adnom, valami mély és gyötrelmesen édes megalázkodással: meg kell csókolnom a kezét, vagy a ruháját s így meg kell értetnem vele, hogy mily igaznak és szomorúnak és végtelenül jónak tartom őt. S hogy most azonnal meg kell tudnia, hogy rá gondoltam, mikor a csillagokról beszéltem s hogy nem, nem, nem vagyok cinikus s hogy ő oly végtelen, mint a Tejút és hogy minden csodálatos és hogy repülni fog ő is, mert nem hagyom itt a porban és szomoruságban. Igen, igen, mindezt meg kell tudnia.

Hogy egészen őszinte és precíz legyek: e felindulásom nem egészen elvont érzelmi folyamat volt: homályos remegéssel egy képet láttam magam előtt. Oly igazán és mélyen s tökéletesen sikerül majd beszélnem, - így mondta ez az érzés - hogy Horovetzné végre egészen átérzi a dolgok mélységét s egy felszabaduló zokogás rohamában fejét karomra hajtja s én lassan simogatom a haját.

A következő percben kint voltam az udvaron. Lüszerkabátomat a lépcsőn gomboltam még be. Átlopózkodtam a tulsó veranda felé. A gesztenyefa alatt egyszerre megláttam a fényt: az ő ablakuk ki volt világítva. A mellem úgy feszült, vissza akartam fordulni. Egyszerre kinyílt az ajtó és a fénysávból a kék ruhát láttam kifordulni. Már akkor tudtam, hogy egyetlen szót se fogok szólni.

- Ki az? - kérdezte riadtan, amint a sötétben meglátott.

- Fricike, maga az? - mondta újból és csöndben.

Nem feleltem.

Még a suhogást hallottam. Aztán ott állt mellettem egy meleg és puha tömeg.

- Kedves, hát maga még fent van? Mit csinál itt?

Nem feleltem. Akkor először hallottam életemben asszonynevetést. Az arcomat csókolta meg és fejemet pillanatra a melléhez szoritotta.

- Képzelve, Fricike, megjött az uram, nem is vártam. Most átszaladok borér.

Egy percre egyedül maradtam. A kerítésen néztem keresztül és megláttam a Vénusz csöndes korongját. Egész testemben csönd volt. Már jött is vissza.

- Na, jójucakát, Fricike, pá - sietett. Az ajtót becsukták.

És akkor a sötétben halványan s derengve először bukkant fel megzavarodott szivemben egy távoli sejtés, hogy van valami a földön, ami fontosabb a csillagoknál s a végtelennél s kietlen ködfoltoknál a naprendszeren túl és hogy a csillagok és a tenger talán valami nagyon buta dolog, velem együtt.

Még valamit mondani akartam. Éreztem, hogy még valamit mondani kell, a kivilágított ablak felé indultam: de abban a percben az ablak kihunytt és elsötétült. Mi ez, mondtam és megálltam. Mi ez, ismételtam magamban dacosan és sürgetően, mi ez, mi ez. Mi ez, suttogtam utoljára oly halkán és oly fájdalmasan, mint az esteli szél, mely arcomba csapott: vacogva és dideregve. Mi ez? Mi történt?

Mi ez? Mi történt veled, vékonycsontu, didergő gyerek, ki most úgy tágranyitod a szemed? Mit állsz itt legörcbült szájjal, mint a vadember, ki előtt villám csapott le - ismeretlen, félelmes és fenyegető gonoszság. No jöjj, ne állj itt, mit állsz itt az ablak előtt? No jöjj, fussunk, fussunk az országúton, vagy gyerünk ki a mezőre, hallgass ide, beszélek hozzád, ne figyelj

arra az ablakra ott, gyerünk innen. Azok rosszak, gonoszak és ostobák: hallod-e? te jöjj. Ne gondolj rájuk, no jöjj már. Hiszen összeverődnek vékony kis térdeid: mit akarsz itt? Nézz a szemembe, nem ismeresz? Én ismerlek és az egész lelked ismerem: én szeretlek és tudom ki vagy - te kis bolondom. Nem, nem, neked van igazad, a csillagok és a tenger - ez az igaz és ez a nagy és magasztos - de látod, ezek nem érdemlik. Másképpen fogjuk azt csinálni - no jöjj már, ne hallgatózz. Ahhoz a szájhoz másképp kell beszélni és én majd megtanítlak - és nem megyünk ki a tengerre, hallod-e, azért se megyünk - ők nem érdemlik meg, hogy kimenjünk értük a tengerre... ők nem érdemlik meg a csillagos eget, melybe szomjas kis arcod föl-emelted. Látod-e, én ismerem ám őket és mondok majd neked valamit - - - látod-e, erre van szükség, mert ők csak derékig állanak a csillagos égben és az arcuk lefelé figyel. És nagyra nyitott szemekkel kint hagyott téged dideregni és vacogni a sötétben - az az arc, amit a Plejadok csillagképébe belerajzoltál. De nyugodj meg. Én jobban ismerem azt az arcot és tudom, mit jelent - tudom mit jelent, a gonosz, rossz és hitvány. No jöjj, menjünk már innen - látod az izmaimat? már nem véznák és törékenyek, mint a tiéd - erősnek és keserűnek kell lennem, hogy megboszuljalak.

A néninél

Frédi megy az utcán. Átmegy arra az oldalra, ahol a nap süt; hunyorog, visszafordul. Végre eszébe jut, hogy igen, igaz, csak mégis meg kell látogatni Stanci nénit, akinek az ura meghalt, mert a mamája ma reggel is mondta neki az ágyból:

- Frédi, el kell menned Stanci nénihez kondoleálni, ez mégse szép, hogy oda se szagolsz, pedig már két hete, hogy az ura meghalt.

Frédi tehát Stanci néniire gondol és néma kétségbeesés fogja el. A ház előtt sétálgat lassan és nem tudja elszánni magát. Magában gyötrődik: ejnye, mit is kellene mondani a Stanci néninek. Kedves jó Stanci néni, ennyi elég is lesz, és érzelmesen mély szomorúsággal ránéz, ugy-e, nem is kell folytatni, csak mély szomorúsággal nézni, ami mindent kifejez. A bácsinak jobb így, odafent, a mennyeorszámban. Frédi nekifeszíti a képzeletét, hogy ebbe a gondolatba beleélje magát és igyekszik meggyőződve lenni, hogy a bácsinak jobb odafönt.

Ezzel a gondolattal nekilendül a lépcsőnek, csönget és kopog. Mialatt nyitják az ajtót, Frédi nagyot sóhajt és a szája legörbül. Izgatott lesz és sebesen, erőlködve mondogatja magában: „Szegény, szegény Stanci bácsi!” Erőlködve képzeletben el maga elé Stanci bácsi alakját, hogy átérezze a részvét egész melegét és Stanci bácsi arca végre tényleg meg is jelenik; duzzadt, fényes orral, félig nyitott szájába mohón tol befelé egy zsiros barátfület és kettéharapja. A barátfülelől egy zsircsepp legördül és Stanci bácsi utánakap a szájával, de későn; a zsircsepp lecsöppen a mellényére. Stanci bácsi kísértet-arca csunyán elfintorodik - a „kutyaistenit”, - mondja Stanci bácsi, - és Frédinek eszébe jut, hogy akkor hogy kitört belőle a hahota, mert ő egy perccel előre látta már, hogy annak le kell csöppenni, annak a zsirnak, de Stanci bácsi tényleg nem láthatta, mert a saját fejét nem láthatja az ember. Bruhaha!

Nyitják az ajtót és Frédi utolsó, kétségbeesett erőlködéssel gyötri magát, hogy Stanci bácsit fehéren, a halálos ágyon elképzelje magának, feje körül az Enyészet ciprus-suhogásával. Nem megy.

F r é d i (elszorult torokkal): hogy van, Stanci néni?

S t a n c i n é n i (feketében, hátrafésült hajjal, némi pomádészaggal. Siránkozva beszél, már három hete, stilszerűen.): Hát eljöttél, Frédi?

Frédi kergeti magától dühösen a képet, a Stanci bácsival és a barátfülel. Hisz ez lehetetlen, ostoba dolog! Nem megy. És most minden olyan bután veszi ki magát. Miért mondta neki Stanci néni, hogy „eljöttél, Frédi?”, mintha nem látná, hát persze, hogy eljött. Naná, nem jött el. És miért mondja ezt siránkozva? És míg Stanci néni bevezeti őt, Frédi agyában hangosan és szemtelenül beszél valaki, félrekapott kalappal, mélyen meghajolva, a földig meghajolva, leveszi a kalapot a fejéről, igen, és egy márkis mozdulatával eltartja magától, két ujjal fogva a kalapot, kecsesen és így mondja: „Asszonyom, kedves Stanci néni, még nem jöttem el, de mindjárt itt leszek, lent jövök az utcán és sietek, hogy hamar itt legyenek!” Egyik szemével felfelé kacsint és kisujját begörbíti, ez az alak, a Frédi fejében. Frédi dühösen lökdösi magától a tolakodót és Stanci bácsi apoteózisát igyekszik helyébe tolni, de az makacsul visszatér megint.

A szobában be vannak csukva a spaletták és nehéz, dohos a levegő. Szemben az ajtóval hangosan és fontoskodva ketyeg az óra: Frédi agyán az a groteszk gyanu villan keresztül, hogy tulajdonképpen nem is szokott járni, alszik, mint egy öreg dakszli, a homályos szobában, csak mikor valaki bejön, kezd el szorgalmasan és tüntetően ketyegni, ráketyeg az emberre, lüktet, zakatol, liheg és morog utána, aztán mindjárt elhallgat megint.

S t a n c i n é n i (lassan és fájdalmasan ül le, mintha üvegből volna és mindjárt összetörik. Siránkozva): Ül le, kérlek... ne... ne... oda... a hokkedlire.

Frédi most veszi észre, hogy zavarában rá akart ülni egy kalapra. A vér hirtelen fejébe szalad. Az a márki, aki az imént hajlongott, most kiegyenesedve hetykén szembenéz Stanci nényel és hangosan így szól: „Valóban asszonyom, nem óhajtottam a kalapjára ülni, mert ez esetben a kalapja úgy szét pukkant volna, mint egy kövér dakszli. Tetszik érteni? Mint egy dakszli”. Frédi remegve és rémülten próbálja csitítani a márkit, érzi, hogy ebből nagy baj lesz, a halántéka lüktet. Stanci bácsi... szegény Stanci bácsi... hát meghalt... de neki jobb odafönt... mondogatja magában Frédi és a saját halálára akar gondolni.

S t a n c i n é n i (siránkozva): Nem voltál itt azóta.

F r é d i (most már beszélni kell. A hangja gyengén és hamisan remeg az elfojtott ijedségtől, hogy mi lesz itt mindjárt, szent isten, mi lesz itt mindjárt. Egyelőre még jól jön ez a remegés, mert a szánalom és meghatottság hangjával külsőleg azonos és azt a benyomást kelti, - de szent Isten, mi lesz itt mindjárt, ha kiderül, hogy mi az oka!): Nem jöhöttem... az egyetemen roppant el voltam foglalva... Stan...

A m á r k i (Frédi szeme előtt ugrál, most akkora, mint a hüvelykujjam és szemtelenül bókol): Ja, persze Stanci nény, el volt foglalva. Le volt foglalva. Föl volt foglalva. Szépen volt lefoglalva. Egy pecsét volt rajta ilyen felírással: „Kopf Alfréd le van foglalva, még csak rövid ideig látható. Tessék besétálni harmadik emelet, pincén a bemenet”.

F r é d i homlokán megdagadnak az erek.

S t a n c i n é n i (siránkozva): Ma három hete és naptya, hogy a megboldogultat átadtuk a földnek.

Naptya? Naptya? Mér naptya?

Szent isten, ezt nem lehet kitartani. Miért naptya? Mi az, hogy naptya? Frédi lesüti a szemét, a gyomra hullámozni kezd. Egészen behunyja a szemét, hogy ne lássa a márkit és elgyengülve könyörög neki, hogy csak most ne figyeljen ide, mert ez rosszabb a halálnál. Hiába!

A m á r k i (hangosan): Naptya? Kinek a kedves naptya? Az anyja meg az aptya.

F r é d i (elgyengülve): Ó... kedves Stanci nény... ha tudná, mit éreztem, amikor... (elcsuklik, ő tudja, hogy miért.)

S t a n c i n é n i (siránkozva): Még csütörtökön itt ült... így, ahogy veled ülsz itt... így ült szembe velem és aszongya: „Még irok valamit, Stancikám” és még meg is írta ezt a levelet... megírta, még alá is írta... még el is tettem... ide tettem, az asztalfiába...

Stanci nény suhogva feláll és háttal fordul Frédinek. Frédi mereven nézi a hátát.

A m á r k i: Az asztalfia nagyon kedves, szerény kis fiú volt. Minden nap szépen kezet csókolt ősz apjának, az asztalnak, amely szülte őt.

S t a n c i n é n i (hozza a levelet és átadja Frédinek. Siránkozva): Ezt a levelet írta még csütörtökön... így, ahogy te ülsz most itt... és másnap... (Zsebkendő előkerül.)

F r é d i (átveszi a levelet és kegyeletesen fölébehajol. A feje zug, a szemei kápráznak. Csillagokat lát. Egy szót se ért az egészből. E percben újra megjelenik Stanci bácsi feje a barátfülével.)

S t a n c i n é n i: Így, ahogy te ülsz most... (csendesesen siránkozik.)

(Egy hang az udvaron, éles és hangos, Naaa, maga randa!)

Püff!

Frédi összeszorított, kék szája szétrobban. A levél vizes rongy képében esik ki a földre. Frédi fölugrik, Stanci néni hanyat esik. Frédi ki a szobából, le a lépcsőn, keresztül az utcákon... és torkából fájdalmas, rettentő bömbölésben harsog a fuldokló röhej... mindennek vége... most jöjjön a halál és a megsemmisülés... és jöjjön a Duna zöld vize... és jöjjön a koporsó, ahová begyömöszölik és lenyomják és eltemetik... és ahol a csöndben és sötétben és magányban végre, végre kinevetheti magát... Hahaha! Bruhahaha! Hehehe... he.. he...

Szeretem az állatot

A kis házinyul mindjárt nagyon megtetszett, mikor a konyhában letették: buta, kedves kis feje, ijedt szemei és lágy, sima szőre. Azt a jellemző, gyöngéd, pártoló szeretetet érzem, amit nagyon jól ismernek kezdő szerelmesek, akiknek kicsi és macskaszerű nőikkel akadt dolguk. Nem akarok semmit tőled, te fehér, ijedt kis nyul, csak meg akarom simogatni a fehér bundádat, hátrafelé és óvatosan, hogy jól essék neked, ölembe vennélek és a kis fejedet simogatnám, hogy megnyugodj és jól érezd magad, biztonságban és elhidd, hogy nincs okod félni, nem kell tartanod semmitől, én vigyázok rád és megvédelek.

Ezt érzem, egészen melegen és önzetlenül, felolvadva ebben a védő, önzetlen, odaadó szeretetben és a kis fehér nyul után nyulok, hogy megsimogassam. A kis nyul azonban, ijedt kis dög, riadtan lelapul és kifut a tenyerem alól, be a konyhaszekrény alá.

Te csacsi kis nyul, mondom neki fejszóválva, lám milyen kedves, ostoba, ijedt kis nyul vagy te, hát most azt hiszed, hogy bántani akarlak, megfogni, mohón megragadni, agyonütni, megenni mert erősebb vagyok nálad. De értse meg, hogy szó sincsen minderről, hát persze hogy erősebb vagyok nálad és mindezt megtehetném, de hiszen éppen arról van szó, hogy nem akarom megenni, nem érted? Sőt gyöngéd és kedves akarok lenni, meg akarlak simogatni, meg akarok feledkezni önmagamról, a magam jogairól, vágyairól, élvezeteiről, te miattad, akit meg akarok simogatni, hogy dobogó kis szived megnyugodjon és jól érezd magadat, egész finom, bájos törékeny, félénk kis lényedet.

Ezt gondolom megindult lélekkel és egy piszkafával piszkálom a kis nyulat, hogy kijöjjön a konyhaszekrény alól és én megsimogathassam. A kis nyul előbb huzódozik a piszkafa elől, orrcimpái idegesen, rémülten táncoltak, aztán usgye, kiugrik, átfut a konyhán, bebujik egy sarokba.

Utána megyek és óvatosan leguggolok melléje. Ejnye, mondom neki, hát milyen ostoba vagy. Nini, hiszen még sokkal jobban reszketsz és félsz, mint az imént. Persze ez érthető a te elfogult és szűk kis értelmed szempontjából, mely azt sugja neked, hogy abban a makacsságban, amivel utánad jövök, csak a vérengző vadállatok mohósága rejthetik és amely nem tudja megérteni az erősebbnek fejlettebb erkölcsi érzését és altruizmusát. No, most már aztán tényleg meg kell hogy fogjalak, meg kell hogy simogassalak, azzal az érzéssel, amit most érzesz irányomban s mely vérszopó tigrisnek láttat engem, ezzel az érzéssel igazán nem hagyhatlak magadra. Be kell bizonyítsam neked, hogy mennyire tévedtél, hogy mennyire nem azért akarlak megfogni, hogy átharapjam a torkodat, hanem csak önzetlenül meg akarlak simogatni, kellemessé akarom tenni az életedet és nem számítok se hálára, se ellenszolgáltatásra.

Óvatosan kinyujtom a kezem s már a nyakán vannak ujjaim, mikor egy kétségbeesett ugrással kirántotta magát, fuldokolva nyifogott és szétterpesztett lábakkal, lihegve, halálos félelemben bebujik a kályha alá.

Nyelek egyet és érzem, hogy a vér fejembe száll. No, igazán példátlan butasággal van dolgom. Most mit tegyek? Abbahagyjam? De akkor azt fogja hinni, hogy neki volt igaza, hogy tényleg meg akartam enni, vagy agyonverni és most kifáradva, egyelőre lemondtam szándékomról.

A kályha elé fekszem és benézek a kályha alá. Ott kucorog apróra összehuzódva és fekete szemeiben kimondhatatlan félelem csillog, amint tekintete az enyémmel találkozik. Most már aztán igazán megharagszom. Te számár, mondom neki elkeseredve, hát nem hiszel semmiben, ami szép és kedves? Hát nem hiszel az önzetlenségben, a gyöngédségben, hát nem hiszel a

szereketben, mely nem számít hálára? Hát hogy bizonyítsam be neked, szerencsétlen, hogy milyen alantasan, milyen megvetésreméltóan gondolkozol? Persze a te buta és rossz kis fejedben csak aljas, durva és erkölcstelen képzetek nyüzsögnek, harapásról, verésről, az erősebb kajánságáról, a mivel elpusztítja a gyöngéket... te, te undok kis féreg, hát nem akarod elhinni nekem, hogy van harmónia, van bensőséges, könnyes megindulás, mely a gyöngeség, szegénység, tehetetlenség láttán elfogja a lelket? A teremtésit annak a nehéz fejednek, csak azért is bebizonyitom neked, hogy van!

Most már hirtelen és mérgesen kapok utána, erőlködöm, kivörösödöm, a nyelvem kilóg, megbotlom, leesem, négykézláb futok utána, be az asztal alá, a dézsa mögé. Beverem a fejem az ajtófélfába, kiszakad a kabátom, a fogamat csikorgatom és egyszer már meg is kapom a füleit, de ő lihegve, most már hangosan makogva kitépi magát, megharap és a kamrában elbujik a hasábfák mögé.

Most ott van és nekem szét kellene szedni az egész halom fát, hogy megtaláljam. De szétszedem, szétszedem én, ha addig élek is, szétszedem és megfogom és megragadom a füleit és felkapom a levegőbe és megforgatom és a falhoz vágom és szétloccsantom a fejét, azt az ostoba, makacs, számár fejét, amivel nem akarja megérteni, hogy csak meg akarom simogatni!

A papám

(Hathónapos fiu naplójából)

Elhatároztam, hogy feljegyzek magamnak néhány megfigyelést, amikre később, mint naturalista írónak, szükségem lehet. Szűk környezetem csak kevés teret enged a szemlélődésre s így egyelőre néhány állandó jelenséggel foglalkozom: ezek között az én szolgálatomra kirendelt személyzetnek egyik sajátos alakjával, aki hetek óta igyekszik már érdeklődésemet felkelteni önmaga iránt, olyan makacs, jobb sorsra érdemes buzgalommal, ami bizonyos jóindulatu és leereszkedő szánalmat vált ki belőlem. Ez a személyzetem középtermetű, kuszált haju és sárgás arcbőrű ember, egyebet nem tudok róla, nem is érdekel, bár, mondom, sokszor igazán meghat az a buzgalom, amivel észre akarja vettetni magát. Állandóan körülöttem kuncsorog, a legkisebb jelre odaugrik hozzám és naiv, lelkesedő arcán csak úgy világít a forró vágy, hogy valamiben szolgálatomra lehessen, szegényke. Főleg az utóbbi időben minden igyekezetével azon van, hogy megjegyezzem az arcát és a nevét. Naponta százszor bemutatkozik nekem: „Papa, papa, - én a papa vagyok” mondja újra és újra, kétségbeesetten és reménykedve, hogy talán egyszer mégis méltatom majd arra, hogy megjegyzem magamnak.

Annyit erőlködik, hogy most már körülbelül tudom is, sőt ki is tudnám mondani a „papa” szót, de direkt nem teszem, az ember ne bizalmaskodjék a szolgálival, az sose jó. Nem kell, hogy elbizza magát, ugyis eleget a terhemre van.

Bár, ismétlem, ez a kutyahüség bizonyos szánakozó jóindulatot kelt bennem. Bokros teendőim közt (most kezdenek kibujni a fogaim, nagyon el vagyok velük foglalva) néha futólag gondolok rá: miféle ember lehet szegény?

Multkor, reggel, még ágyban fekvé, miután néhány parancsoló kiáltással berendeltem Mama nevű szolgálómmal a reggelit és jóízűen elfogyasztottam: eluntam magam, szórakozottan nézegettem körül és megpillantottam őt, az asztal előtt ült, valami fekete rudacskát tartott a kezében és ezzel a rudacskával kapirgált egy előtte heverő papirdarabkán. Hirtelen szánalom fogott el: milyen fejletlen, tudatlan ember lehet! Lám, ott van a kezében egy tárgy, előtte az asztalon papir, - és ez a gyermekes, csacsi ember, ahelyett hogy mind a kettőt bedugná a szájába, mint ahogy értelmes emberhez illik, egyikkel kapirgálja a másikat, mintha viszketne neki a papir. De ez még semmi. Egy másik, hajlottvégű csőnek a végét meg néha szájához emelte, füstöt szitt belőle, aztán megint kifujta, ahelyett hogy az egész csövet megpróbálta volna lenyelni; szegény, buta ember, hiszen ez még azt se tudja, hogy a dolgokat, amik a kezünkbe kerülnek, kivétel nélkül be kell dugni a szájunkba, ez az egyetlen mód, hogy kívül ne maradjanak.

Mondom, nagyon megszántam és halkán felnevettem. Persze rögtön odanézett, felugrott és sugárzó arccal, sopánkodva futott hozzám, mint egy kis kutya. Kegyesen rámosolyogtam, hogy buzgalmát megjutalmazzam és megengedtem neki, hogy időközben átmedvesedett toalettemet szárazzal cserélje ki. Ezután intettem neki, hogy leülhet mellém, sőt azt is türtem, hogy felemeljen és ölébe tegyen. Mindezt azért, mert kíváncsi voltam rá, mit mivel a fekete rudacskával, minek az neki, szegénykének. „Kö, kö” mondtam neki értelmesen, franciául (Que faites vous? ezt akartam kérdezni).

Erőlködve figyelt, hogy megértse, mit parancsolok, de rögtön láttam, hogy szűk kis agya nem fogja fel szavam jelentését. Zavartan elvagyorodott és ismételte, amit beszéltem. „Kö, kö” mondta és ugrált, mint egy papagáj. Boszantott ez az együgyűség és kicsit összehuztam a szemöldököm, mire aggódva és ijedten figyelni kezdett. „Gagyigó!” mondtam neki, de ezt se

értette, csak mondta utánam. „Vevegő!” próbálkoztam most már haragosan, de nem tudott értelmesen felelni. Homályosan érezhette azonban, hogy akarok valamit, mert dadogni kezdett. „Bubu”, mondta, „Bubuka” és más ilyen értelmetlen, artikulálatlan szavakat ejtett. Lehetetlen ember, igazán nem megyek vele semmire. Megfogtam a fülét és cibálni kezdtem, erre visszarántotta, ahelyett, hogy értelmes ember módjára levette volna a fejéről, hogy ideadja nekem játszani. Látva, hogy reménytelen az eset, meguntam szegénykét és hangosan kiabálni kezdtem, hogy jöjjön a másik személyzet és vigye innen ezt az embert. Jött is már, futva, jól összeszidta a „papá”-t és átvett tőle. Szegény „papa” elszontyolodva, lehorgasztott fejjel ódalgott vissza az asztalhoz.

A véres fül titka

Szenzációs detektív-dráma.
A Sherlock-sorozat XXXVIII-ik része.
Kétezer méter.

Sherlock Holmes nyugodtan ül otthon szobájában és orvosi könyvekben lapozgat éppen, midőn hirtelen észreveszi, hogy a balfüle viszket. A zseniális detektív cigarettára gyújt és úgy tesz, mintha nem vett volna észre semmit, bár rögtön sejti, hogy a gaz Stapleton keze van a dologban. Íróasztalát hirtelen elsüllyeszti egy kéznél levő kádba, hogy abban az esetben, ha Stapletonnak eszébe jutna, hogy álkulcsal kinyissa a pinceajtót s a liften keresztül feljöjjön hozzá fürdeni, az íróasztalban elhelyezett villamos óra, mely sok nedvesség hatása alatt jön működésbe, azonnal felkeltse Watsont, aki egy földalatti üregben várja, repülőgéppel a hóna alatt, hogy rajtaüssenek az elvetemült cinkoson.

A gaz Stapleton azonban, úgy látszik, neszét vette a dolognak, álnokul elhatározza, hogy nem megy fel fürdeni Sherlock Holmes lakására, hanem úgy viselkedik, mintha semmit se tudna a dologról, ami a nyomorult cselszövőnek annál inkább sikerül, mert már előre úgy rendezte, hogy tényleg nem tud semmit s így nyugodtan tanítja tovább Pomázon a gyerekeket, akik mellé már harminc éve beosztotta magát állami tanítónak s azóta el se mozdult onnan, hogy rettenetes célját elérje.

De Sherlock Holmes résen van, felmegy egy orvos barátjához, ahol természettudományi gépkémiával kiszámítják, egy csillagvizsgáló segítségével, hogy az emberi balfül belül véres. Sherlock Holmes gunyos cigarettára fakad: most már nyomon van, hogy a gaz Stapletont törbeccsalja.

Természetesen, számítani kell rá, hogy Stapleton nem fogja ennyiben hagyni a dolgot s minden áron megpróbálja a véres fülvizsketést fentartani, még akkor is, ha rémes tervét felfedezték már.

Sherlock Holmes azonban nem esett a feje lágyára. Messenger boynak öltözve felkeresi jobbkezét, Watsont és egy üzenetet ad át neki a saját aláírásával, hogy legyen másnap délben három és félkettő között, de visszafelé, az Andrassy-ut és Baross-utca sarkán. Ő maga Sherlock Holmesnak öltözik, hogy megtévessze Stapletont, aki számít rá, hogy másnak fog öltözni s ha saját ruhájában és saját fejével látja, feltétlenül azt hiszi majd, hogy nem Sherlock Holmes, hanem egy öreg kardalasnő, akit Sherlock Holmes csak azért öltöztetett fel Sherlock Holmesnak, hogy őt megtévessze.

Igy felkészülve, Sherlock Holmes nyugodtan megnyom egy gombot, mire a ház befordul a földbe és alsó fele kiemelkedik, mely úgy néz ki, mint egy automobil, de nem lehet rajta menni, mert be van ásva a földbe. Azonban Sherlock Holmes számítása, hogy a gaz Stapleton beleül az automobilba s így kezei közé esik, amennyiben az automobil belülről szivattyúval van ellátva, mely a beleülőnek csontjaiból kiszívja az enyvet s így az illető előbb-utóbb csontelmeszesedést kap; nem vált be, mert a gaz Stapleton neszét vette a dolognak s már korán reggel éhenhalt Pomázon.

Sherlock Holmeson azonban nem lehet kifogni. Szemhéjára két élethü szemet fest, úgy hogy lehunyva szemmel is úgy néz ki, mintha nyitva volna a szeme. Ezután épeszü embernek maszkirozza magát és elmegy az alagut bejáratához, ahol már jóeleve két álruhás jegyszédőt helyezett el. Az alagutban álruhás diplomatákat helyez el, akik kívülről úgy néznek ki, mintha

tényleg a világbékén fáradoznának. Most Sherlock Holmes behunyja a szemét, úgy tesz, mintha mindent látna és az arrajárók tényleg azt hiszik, hogy lát, a szemhéjára festett szemek miatt, holott nem lát semmit. Ezután sürgönyöz Pekingbe, hogy Kamcsatkán keresztül sürgönyözzenek Watsonnak, aki a mellékutcában várakozik, hogy jöjjön oda.

Watson éppen akkor érkezik, mikor Sherlock Holmes már az alagut közepén áll, viszkető balfülét csaléteknek tartva, mintha nem is viszketne. Watson jobboldalról érkezik, úgy tesz, mintha nem tudna semmit, de közben átveszi Sherlock rendelkezéseit. Most izgalmas hajsza kezdődik: Watson felrohan a várba, a rendőrök és cinkosok utána futnak, de Watson megnyom egy gombot, mire a sikló hirtelen keresztbe kezd szaladni s így senki sem tudja, merre van a Király-utca. Egy kéznél levő léggömbből Watson kiszivattyuzza a gázt, mire a gömb süllyedni kezd és szerencsésen leszállítja Watson az alagut másik oldalára, ahová különben csak lépcsőn lehetne lejutni, úgy is legföljebb háromszor gyorsabban. Így azonban sikerül neki már hat órára lejutni az alagut baloldalán s az ott várakozó detektívnek Watson, Sherlock Holmes jobbkeze, végre megvakarja a balfülét, mire a viszketés rögtön megszűnik.

Stapleton gaz terve tehát nem sikerült!

-&-